

**CRNA GORA
MINISTARSTVO FINANSIJA**

Sektor za ekonomsku politiku i razvoj

**Smjernice makroekonomske i fiskalne politike za
period od 2013-2016. godine**

Maj, 2013.

SADRŽAJ

REZIME	3
1 MEĐUNARODNO OKRUŽENJE	4
2 MAKROEKONOMSKI OKVIR 2012-2016	5
2.1. Makroekonomska kretanja u 2012. i prvom kvartalu 2013. godine	6
2.1.1. Bruto domaći proizvod u 2012. godini	6
2.1.2. Inflacija	7
2.1.3. Investicije	7
2.1.4. Tržište rada	8
2.1.5. Monetarni agregati i krediti	8
2.1.6. Eksterni sektor	9
2.2. Makroekonomski scenario za period 2013-2016	10
3. JAVNE FINANSIJE 2012-2016	12
3.1. Javne finansije i državni dug	12
3.1.1. Strategija i srednjoročni ciljevi politike javnih finansija	12
3.1.2. Kretanje u javnim finansijama u 2012. i I kvartalu 2013.	14
3.1.3. Projekcije javnih finansija za period 2013-2016.	16
3.1.4. Fiskalni rizici za period 2013-2016	21
3.1.5. Državni dug i garancije	21
3.2. Kvalitet javnih finansija	23
3.3. Institucionalni okvir javnih finansija	25
DODATAK Tabele javnih prihoda i rashoda 2012-2016	27
Očekivane investicije 2013-2016	31

Rezime

U 2012 godini zabilježen je pad ekonomske aktivnosti u zemljama Eurozone i EU i njeno dalji prelihanje na periferiju Evrope, ali i uticaj na ekonomije centra Evrope. Prognoze EC i MMF-a za 2013. godinu predviđaju dalji pad ekonomske aktivnosti u zemljama Evropske unije da bi ekonomska aktivnost počela da raste u drugoj polovini 2013 i 2014. godini. Za 2014. godinu je projektovan slab rast od 1,2% koji bi dominantno bio podstaknut jačanjem izvozne tražnje koji je posljedica jačanja tražnje svjetske ekonomije, dok unutrašnja tražnja ostaje depresirana pod uticajem mjera štednje. Nepovoljne vremenske prilike u I kvartalu, kao i kriza u poslovanju KAP-a, uslovili su da crnogorska ekonomija u 2012. godini zabilježi negativnu stopu rasta od 0,5%. Ovakvo okruženje uz neizvjesnu sudbinu KAP-a uslovili su da projekcija rasta ekonomske aktivnosti u srednjem roku u Crnoj Gori bude prosječno 3,6% što je nešto iznad potencijalne stope rasta crnogorske ekonomije. Glavni impulsi projektovanoj stopi rasta u srednjem roku su blag rast potošnje domaćinstava i snažan rast investicione aktivnosti u sektorima turizma, energetike, saobraćaja i poljoprivrede i ruralnog razvoja. Srednjoročni fiskalni ciljevi smanjenja deficita i stabilizacije i smanjenja zaduženosti imaju negativan uticaj na ekonomsku aktivnost kroz pad učešća državne potošnje u BDP-u a time i smanjenje agregatne tražnje, ali na drugoj i pozitivan kroz jačanje makroekonomske stabilnosti. Neto izvoz bi imao neutralan uticaj na BDP u 2013. godini kroz manji izvoz ali i manji uvoz, da bi u srednjem roku njegov doprinos bio pozitivan kroz jačanje izvoza, ali i uvoza. Ovakav makroekonomski scenario pretpostavlja da će se u srednjem roku zadržati stabilan nivo SDI dok bi jačanje kreditne aktivnosti trebalo da predstavlja neophodnu podršku projektovanom rastu. Projekcije inflacije predviđaju stabilne cijene energenata i hrane, ali uzimaju u obzir najavljeno povećanje stope PDV-a, pa je u 2013. godini predviđena nešto viša stopa inflacije od 3% koja bi se u srednjem roku stabilizovala na 2,5%. Pod uticajem negativne stope rasta u 2012 i problema u proizvodnji aluminijuma projektovan je blagi rast stope nezaposlenosti u 2013. godini da bi jačanjem ekonomske aktivnosti u srednjem roku ona postepeno pala ispod 13%.

Deficit budžeta na kraju 2012, prema preliminarnim podacima, dostigao nivo od 4,87% BDP-a. Ovakav razvoj situacije ukazao je na potrebu hitnog prilagođavanja i potrebu za stabilizacijom deficita. Nakon konstituisanja nove Vlade, pristupilo se aktivnom rješavanju problema sive ekonomije, uvedene su i privremene mjere od kojih su najzačajnije: uvođenje kriznog poreza na zarade iznad prosječne zarade i zaustavljanje usklađivanja rasta penzija. Takođe, u proceduri je i povećanje gornje poreske stope PDV-a sa 17 na 19%. Rezultati sprovođenja navedenih mjera, vidljivi su kroz naplatu prihoda u I kvartalu 2013, kada su prihodi budžeta ostvareni iznad plana 3,3%, i iznad prošlogodišnjeg kvartala 13,3%. Posebno pozitivno odstupanje zabilježeno je upravo kod naplate PDV-a, koja bilježi rast od 13,9% u odnosu na plan, i 19,3% u odnosu na I kvartal 2012. **Projekcije rasta javnih prihoda za srednjoročni period** urađene su u skladu sa projektovanim stopama oporavka ekonomije i kretanjem inflacije u navedenom periodu. Javni prihodi za 2013. godinu, uzimajući u obzir mjere koje su predviđene na budžetskoj strani, procijenjeni su u apsolutnom iznosu 1.318,9 ili 37,5 % BDP-a, što je 0,7 p.p. BDP-a više od planiranog iznosa za 2013. godinu. Ukupni finansijski efekat mjera preduzetih na povećanju naplate prihoda u 2013. godini iznosiće, po konzervativnom obračunu, između 45-55 mil €, (bez sive ekonomije). U odnosu na 2012, prihodi u 2013. biće veći za 62,7 mil €. U cilju stvaranja sistema održivih javnih finansija u srednjoročnom periodu, planirano je da javna potrošnja opada, kao procenat učešća u BDP-u, sa 37% BDP-a u 2014, na 34,1% BDP-a u 2016. godini, dok se u apsolutnom iznosu očekuje postepeni rast javne potrošnje sa 1.380,4 mil € u 2014. godini na 1.455,1 mil € u 2016. godini. Neophodno je tekuće rashode držati na manjem nivou od tekućih prihoda i preduzimati mjere na smanjivanju učešća javne potrošnje kao procentualnog udjela u bruto domaćem proizvodu. U srednjoročnom periodu 2014-2016, usled restriktivne politike upravljanja rashodima, procijenjeno je da će se deficit javnog sektora smanjivati sa 1,9% BDP-a u 2013. godini, na 1% BDP-a u 2014, dok u 2015. pada na 0,8 % BDP-a, i u 2016. godini predviđa se ostvarenje deficita javnih finansija od oko 0,6% BDP-a. Državni dug na kraju 2012. godine iznosio je 1.699,5 mil € ili 50,9% procijenjenog BDP-a za 2012. godinu. Za srednjoročni period planirano je postepeno povećanje duga na oko 53,8% BDP, i nakon toga postepeno smanjuje na 52,8% BDP-a u 2015.godini, da bi u 2016. godini pao na 50,1% BDP-a.

Tabela 1

Makroekonomski i fiskalni okvir (u % BDP-a)		Ostvarenje	Plan	Projekcije			
		2012.	2013.	2013.P	2014	2015	2016
Makroekonomski pokazatelji	Nominalni rast BDP-a	1,3	5,4	5,4	6,2	6,6	7,1
	Realni rast BDP-a	-0,5	2,5	2,5	3,5	4,0	4,5
	Inflacija	4,1	3,0	3,0	2,9	2,7	2,5
	Uvoz	-64,9	-61,1	-61,1	-60,5	-60,2	-59,6
	Izvoz	41,6	39,6	39,6	39,2	38,9	38,6
	Ostalo	5,7	5,3	5,3	4,6	4,3	4,0
	Deficit tekućeg računa	-17,6	-16,3	-16,3	-16,7	-17,0	-17,0
	Neto strane direktne investicije	13,6	11,5	11,5	11,5	11,5	11,0
	Domaći krediti	55,8	54,6	54,6	55,9	56,2	56,5
	Bankarski depoziti (domaći)	49,2	50,0	50,0	50,4	51,1	51,9
Fiskalni pokazatelji	Izvorni javni prihodi	38,9	36,8	37,5	35,9	34,6	33,5
	Javna potrošnja	42,9	39,1	39,4	37,0	35,5	34,1
	Deficit/Suficit	-4,0	-2,3	-1,9	-1,0	-0,8	-0,6
	Kamate	1,8	2,1	2,1	2,4	2,7	3,0
	Primarni deficit/suficit	-2,2	-0,2	0,2	1,4	1,9	2,4
	Državni dug	50,9	54,4	54,1	53,9	53,6	52,1

1. MEĐUNARODNO OKRUŽENJE

Posle pada ekonomske aktivnosti Eurozone u 2012 godini od 0,6% , EC je projektovala dalji pad aktivnosti u 2013 (0,4%) i blagi oporavak u 2014. godini (1,2%). Za EU je pad u 2012. bio 0,3% , za 2013 se previđa pad od 0,1% i za 2014. 1,4 % rasta BDP-a . Oporavak je predviđen za drugu polovinu 2013 i 2014. godinu i trebao bi da bude dominantna posljedica jačanja spoljnje tražnje (izvoz) uslovljene projektovanim rastom svjetske ekonomije, dok mjere usmjerene ka strukturnim i fiskalnim prilagođavanjima proizvode negativne efekte na domaću tražnju. Dodatni negativan impuls domaćoj tražnji dolazi zbog prilagođavanja bilansa privatnog sektora i sektora stanovništva. Visok stepen nestabilnosti i nepredvidljivosti čini prognoze rasta nepouzdanim na duži vremenski period.

Finansijska situacija Eurozone je trenutno stabilna jer je došlo do značajnog pada stopa na obveznice kojima države finansiraju suvereni dug (250 poena ili 2,5p.p. na 10-togodišnje obveznice). Međitim ovako povoljna kretanja na finansijskom tržištu se nisu u potpunosti prenijela na realni sektor pa indikatori povjerenja kompanija i potrošača ostaju u zoni koja ukazuje na stagnaciju. Posebno izražen problem je pad kreditne aktivnosti prema sektoru malih i srednjih kompanija i neznatan rast kredita sektora domaćinstava.

Kao posljedica stabilizacije i pada cijena energenata, stabilizacije cijena hrane i slabe tražnje projektovana stopa inflacije u 2013. godini značajno pada 1,6% a u 2014. 1,5%.

Stopa nezaposlenosti u EZ postojano raste u posljednje dvije godine tako da je dostigla nivo od 12% krajem 2012. godine . Indikatori povjerenja ukazuju na dalji rast nezaposlenosti koja uobičajeno kasni za kretanjima ekonomske aktivnosti BDP-a. Projektovan je dalji rast nezaposlenosti tako da će prosječna stopa dostići 12,2% u 2013. godini i 12,1% u 2014%.

Prethodno pomenuti indikatori skrivaju različita i divergentna kretanja po pojedinim zemljama, ali generalno zemlje centra i sjevera Evrope imaju pozitivne indikatore (ekonomska aktivnost i nezaposlenost) dok su oni na periferiji negativni .

Prognoze rasta ekonomske aktivnosti zemalja kandidata u okruženju su ili negativne ili je projektovan vrlo slab rast. Ove prognoze predviđaju depresiranu potrošnju domaćinstava u sve tri zemlje okruženja i njen realan pad. Svakako da će ovo biti negativan impuls sa strane tražnje za turističkim uslugama iz Srbije i Makedonije koje su značajna emitivna turistička tržišta za Crnu Goru.

Tabela 2

EC- Prognoze rasta zemalja kandidata u okruženju			
	2012	2013	2014
Hrvatska	-2,0	-1,0	0,2
Srbija	-1,7	1,7	1,9
Makedonija	-0,3	1,5	2,0
Crna Gora	-0,5	1,8	2,6

Izvor: Evropska komisija

2. MAKROEKONOMSKI OKVIR 2012-2016.

U ovako nepovoljnom međunarodnom okruženju, crnogorska ekonomija, uz unutrašnje sistemske slabosti, nema izgleda za snažan rast, tako da, Ministarstvo finansija do kraja 2013. godine projektuje realni rast od 2.5% što je na nivou projekcija koje je Vlada usvojila krajem oktobra 2012. godine. U

međuvremenu su se desile značajne promjene koje unekoliko mijenjaju makroekonomske parametre, a odnose se na sljedeće:

- Vlada Crne Gore je krajem decembra 2012. godine usvojila paket fiskalnih mjera, a najvažnije su: zamrzavanje penzija i uvođenje poreza na zarade iznad prosječnih 720 € bruto zarade.
- Najave rješenja za KAP razlikuju se od pretpostavki na kojima su zasnovane prethodne makroekonomske projekcije, cijena aluminijuma se kreće oko 1800\$/T što je na nivou godišnjeg minimuma.
- Sproveden je program Vlade koji se odnosi na zapošljavanja pripravnika, a ovim programom pripravnički staž odrađuje oko 4.200 pripravnika, a planira se i nastavak programa, ali u nešto manjem obimu.
- Centralna banka Crne Gore je u Novembru 2012 objavila izmjene platnog bilansa za period od 2008-2011. godine, a promjene na tekućem računu (odnose se na povećanje prihoda od turizma) nameću potrebu revidiranja podataka o nominalnom i realnom BDP-u i mijenjaju kompletno odnose na potrošnoj strani.
- Vlada Crne Gore je donijela odluku o povećanju više stope PDV-a sa postojećih 17 na 19% i zadržavanju niže i nulte stope ovog poreza na istim nivoima.

Osnovne pretpostavke projekcije su:

- zaustavljanje negativnog trenda kreditne aktivnosti i njen rast,
- realizacija planiranih investicija i stabilan nivo priliva neto stranih investicija,
- Razrješenje nagomilanih problema u KAP-u. Osnovna projekcija predviđa smanjenu proizvodnju (oko 40.000T) i stabilizacija cijene na oko 2100 \$/T uz kurs dolara od oko 1EUR=1,30USD
- povećanje naplate poreskih prihoda.

Za period 2013-2016. godine predviđa se prosječan rast BDP-a od 3.6%, u 2014. (3.5%) i nešto jači u 2015 i 2016. godini (4,0 % i 4,5%). Predviđene stope su nešto više od potencijalnih stopa rasta BDP-a (dugogodišnji trend). Posle značajnog pada stope nezaposlenosti u 2013. (procjena do 1.7 p.p.mjereno

metodologijom ILO) kao posljedice programa za stručno oosposobljavanje pripravnika. U periodu 2014-2016 očekuje se nastavak programa zapošljavanja pripravnika, ali u manjem obimu nego ove godine tako da bi se stopa nezaposlenosti stabilizovala na 18,8%. Projekcije nezaposlenosti uzimaju pretpostavku da će dio mladih visokoškolaca biti zadržan i nakon isteka pripravničkog staža (ILO metodologija). Uzimajući u obzir podatke zvanične statistike ZZZCG stopa nezaposlenosti bi trebala da raste blago u 2013. godini i dostigne 13,3 %, da bi se jačanjem ekonomske aktivnosti krajem srednjeg roka-2016. godine spustila na oko 12,5 %.

U periodu 2013-2016. godine, projektovani prosječni rast cijena je 2.7% i rezultat je stabilnih cijena cijena hrane i energenata ali i fiskalnih mjera. Ova projekcija je ažurirana usvojenim izmjenama promjene osnovne stope PDV-a tako da se za 2013. godinu planira nešto veća stopa inflacije od oko 3% da bi u srednjem roku došlo do postepene stabilizacije i pada stope na 2,5% u 2015-2016. godini.

2.1. Makroekonomska kretanja u 2012. i prvom kvartalu 2013. godine

2.1.1. Bruto domaći proizvod u 2012. godini

Prema preliminarnim podacima Monstata o BDP-u za 2012, crnogorska ekonomija je zabilježila pad od 0,5% BDP, što je posljedica oštrog pada ekonomske aktivnosti u prvom kvartalu (vremenske nepogode) i stagnacije i slabog rasta u ostalim kvartalima. Negativni doprinos je posljedica pada industrijske proizvodnje (pad proizvodnje u KAP-u) kao i pada sektoru koji pokriva budžetsku potrošnju i dijela koji se odnosi na neto poreze na robe. Rast je zabilježen u sektoru turizma i maloprodaje ali on nije bio dovoljan da pokrije prethodno navedene negativne uticaje.

U sljedećoj tabeli dat je pregled ostvarenja BDP-a po kvartalima s realnim i nominalnim rastom kao i procentualnim učešćem pojedinih kvartala u u godišnjem BDP-u.

Tabela 3

Kvartalni nacionalni računi, osnovni agregati						
Godina	Kvartali	BDP u tekućim	BDP u stalnim	Nominalni	Realni rast	
		% godišnjeg BDP		%		
2011	Q1	19,6	19,4	1,8	-0,5	
	Q2	23,7	23,3	6,1	3,6	
	Q3	31,5	31,6	6,7	5,9	
	Q4	25,2	25,8	1,4	2,6	
2012	Q1	19,2	19,3	-0,9	-2,3	
	Q2	23,8	23,8	1,9	0,3	
	Q3	31,9	31,6	2,6	-0,2	
	Q4	25,1	25,3	0,8	-0,3	

U periodu januar-decembar 2012. godine Crnu Goru je posjetilo 1,44 mil. turista, koji su ostvarili 9,15 mil. noćenja, što je, u odnosu na 2011. godinu, rast od 4,8% i 4,3%, respektivno. Na rast turističkog prometa u 2012. godini uticao je povećani broj dolazaka (7,8%) i noćenja(4,1%) stranih turista. Promet u maloprodaji bilježi trend umjerenijeg rasta nego prethodne godine, što je uglavnom rezultat povećanog turističkog prometa. Promet robe u trgovini na malo (u tekućim cijenama) je prema podacima Monstata, u 2012. godini ostvario rast od 6,7% u odnosu na prethodnu godinu, što je posebno značajno imajući u vidu učešće ove djelatnosti u formiranju ukupnog BDP-a (12,1%). Indikatori koji se odnose na građevinarstvo pokazuju da se ovaj sektor još nije oporavio od negativnih efekata ekonomske krize. Prema podacima Monstata, vrijednosti izvršenih građevinskih radova u 2012 godini manja je za 13,2% u odnosu na 2011.godinu, dok su izvršeni efektivni časovi na građevinskim radovima niži za 9,2% u odnosu na 2011.godinu. Ukupna industrijska proizvodnja u 2012 godini je bila u padu, ali je proizvodnja u sektoru proizvodnje el.energije, gasa i pare porasla u odnosu na 2011.godinu. Pad industrijske proizvodnje od 7,1% u 2012 godini, u odnosu na 2011.godinu, je rezultat pada u sektoru vađenja rude i

kamena (21,0%) i prerađivačke industrije (10,1%), dok je proizvodnja električne energije ostvarila rast (2,2%), zbog povoljnih hidroloških prilika, ali i niske osnove u 2011.godini. Plan proizvodnje električne energije za 2012.godinu ostvaren na nivou od 95,4%. Prerađivačka industrija u decembru bilježi pad od 20,3%, dok je pad na nivou godine iznosio 20,3%, što je prvenstveno rezultat pada proizvodnje osnovnih metala od 24,0% (pad proizvodnje aluminijuma i čelika). Prema podacima Monstata, većina vidova saobraćaja je ostvarila pad u 2012. godini u odnosu na prethodnu godinu. Prevoz robe je smanjen u željezničkom, vazdušnom, pomorskom i drumskom saobraćaju, a takođe i prevoz putnika u pomorskom i drumskom saobraćaju. Do povećanja je došlo u prevozu putnika u vazdušnom i željezničkom saobraćaju i telekomunikacionim uslugama (mobilna telefonija).

Procjene Ministarstva finansija pokazuju da je BDP u I kvartalu 2013. godine rastao po realnoj stopi od 4,4%, što uzimajući u obzir da I kvartal čini oko 19% godišnjeg čini 0,8% učešća u godišnjoj stopi. Prema podacima Monstat-a, Crnu Goru je u I kvartalu 2013.godine posjetilo 53,5 hilj.turista(7,3% više u odnosu na I kv.2012.g), koji su ostvarili 190,6 hilj.noćenja(1,4% manje u odnosu na uporedni kvartal 2012.g). U periodu januar-mart industrijska proizvodnja je zabilježila rast od 3,3%,u odnosu na isti period 2102.godine, usljed rasta proizvodnje električne energije od 66,3%, dok su vađenje rude i kamena i prerađivačka industrija ostvarili pad od 6,7 i 34,5%. Promet u maloprodaji u prvom kvartalu (tekuće cijene) bilježi rast od 8,8%, u odnosu na uporedni period prošle godine. Podaci iz oblasti saobraćaja pokazuju da je u prvom kvartalu 2013 godine ostvaren rast u prevozu putnika i robe u željezničkom saobraćaju, dok je pad zabilježen kod prevoza putnika u vazdušnom saobraćaju i telekomunikacionim uslugama(mobilna telefonija). Građevinska aktivnost u I kvartalu 2013. godine bilježi pozitivne pokazatelje. Vrijednost izvršenih građevinskih radova u I kvartalu 2013. godine veća je za 5,7% u odnosu na isti kvartal prošle godine, a izvršeni efektivni časovi na građevinskim radovima veći su za 33,0% u odnosu na isti kvartal prošle godine, Vrijednost novih ugovora na zgradama u I kvartalu 2013. godine veća je za 121,8% u odnosu na isti kvartal prošle godine, a vrijednost novih ugovora na ostalim građevinama veća je za 491,7% .

2.1.2. Inflacija

Godišnja stopa inflacije tokom 2012 godine iznosila je **4,1%** i kretala se od 3,1% u januaru do 5,2% u oktobru), nakon čega je u novembru i decembru je došlo do stabilizacije, tako da se godišnja stopa inflacije, mjerena ovim indeksom, na kraju 2012.godine zadržala na nivou od 5,1%. Na rast inflacije tokom 2012 najviše su uticali rast cijena električne energije (u januaru 6,1%,julu 3,1% i avgustu 6,5%), rast cijena goriva kao rezultat promjena cijena nafte na svjetskom tržištu, rast cijena hrane kao rezultat smanjene ponude domaćih prehrambenih proizvoda usljed sniježnih nepogoda koje su uništile usjeve i rekordno dugog sušnog perioda, rast cijena odjeće i obuće u oktobru i rast taksi i akciza,što je dovelo do rasta cijena proizvoda na koje se odnosila primjena novih propisa (duvan, alkoholna pića, gazirana pića i kafa).

Početak 2013 godine karakteriše umjereniji rast godišnje stope inflacije u odnosu na prošlu godinu. Inflacija, mjerena indeksom potrošačkih cijena, u martu 2013.godine, iznosila je 3,3%. Na rast agregatnog nivoa cijena najviše su uticali rast cijena hrane, odjeće i električne energije,dok je relativno niži rast cijena farmaceutskih proizvoda i pad cijena duvana, goriva i transportnih usluga, uticao na usporavanje inflacije u martu tekuće godine.

2.1.3. Investicije

Prema podacima CBCG, u 2012. godini zabilježen je rast priliva stranih direktnih investicija. Ostvareni neto priliv u iznosu od 453,6mil.€, veći je za 16,6% u poredjenju sa predhodnom 2011 godinom. Učešće neto priliva SDI u procijenjenom BDP-u za 2012.godinu iznosilo je 13,6%, i veće je za je 1,7 p.p. od učešća u 2011.godini (11,9%). U strukturi priliva SDI (633,3 mil.€), vlasnička ulaganja su učestvovala sa 69,3%, od čega su ulaganja u preduzeća i banke 35,7%; nekretnine 33,6%, interkompanijski dug 25,6% i ostalo 5,1%. Evidentno je, da je rast priliva SDI u 2012.godini opredijeljen kvalitetnijom stuktuirom SDI,

prije svega rastom ulaganja u preduzeća i banke za 34,9% u odnosu na 2011.godinu, i dalje respektivno, rastom ulaganja u nekretnine za 22,7% i interkompanijski dug za 22,2%.

- Najvažnije očekivane investicije se odnose na dalje dalje investicije u saobraćaju,-prva dionica autoputa („Bar –Boljare“), investicije u turizmu („Porto Montenegro“- „Adriatic Marinas“, „Luštica bay resort“-„Orascom“, „Kumbor“-„Socar“, „Plavi horizonti – Beyond the Horizon“- „Qatari Diar“, „Sveti Marko“-„Metropol Group“; energetici (izgradnja malih hidroelektrana, Rudnik uglja “Maoče“, TE Pljevlja, podmorski kabal-„Terna“) i industriji -„Tošćelik Nikšić). Lista planiranih najavljenih investicija prikupljena od relevantnih ministarstava nalazi se u Annexu ovog dokumenta na 36.strani.

2.1.4. Tržište rada

Kretanja na tržištu rada u 2012. i pored blage recesije pokazuju povećanje prosječne zaposlenosti za 2,1% , ali i pad prosječne nezaposlenosti za 2,2%, što je rezultat realizacije mjera i aktivnosti definisanim Akcionim planom zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za 2012. godinu. Prosječan broj zaposlenih u 2012. godini je iznosio 166.531, a prosječan broj nezaposlenih 30.188. Karakteristično je da je u julu i avgustu dostignut najveći nivo zaposlenih od oko 172.000 prosječno, na što je uticala sezona.

Stopa nezaposlenosti je smanjena sa 13,3% u 2011. na 13,0% u 2012, dok je po Anketi o radnoj snazi iznosila 19,7%, koliko i u prethodnoj godini. Broj nezaposlenih krajem 2012. godine se povećao u odnosu na decembar 2011. za 2,2%, uglavnom zbog povećanog učešća mladih, a naročito visokoškolaca. Ograničavajući faktor u sektoru zapošljavanja, u narednom periodu biće dešavanja u realnom sektoru, odnosno teškoće u poslovanju velikih sistema (KAP-a, Željezara, itd), koje bi mogle dovesti do otpuštanja radnika.

Prosječna bruto zarada u 2012. je iznosila 727€ ili 0,7% više nego u prethodnoj godini, bez poreza i doprinosa 487€ ili 0,6% više, a realno za 3,3% niže nego u prethodnoj godini. Prosječna penzija u 2012. je iznosila 277,65€ (57,0% prosječne neto zarade), a starosna 323,91€(66,5% neto zarade).

Tokom prva tri mjeseca zabilježen je rast stope nezaposlenosti (ZZZCG), tako da je povećana sa 13,7% u januaru na 14,2% u martu 2013. U periodu januar-mart 2013. godine u odnosu na uporedni period 2012. došlo je do povećanja broja zaposlenih za 3,5%, ali takođe i povećanja broja nezaposlenih 3,3%. Prosječne zarade su u martu iznosile 723€, a smanjene su za 1,5% u prvom kvartalu 2013. u odnosu na prvi kvartal 2012., dok su prosječne neto zarade iznosile 476€, a smanjene su 2,4% u istom periodu. Minimalna potrošačka korpa povećana je u martu 2013. u odnosu na isti mjesec 2012. za 2,0%.

2.1.5. Monetarni agregati i krediti

Stanje u bankarskom sektoru, tokom 2012. godine je bilo stabilno, uz umjeren nivo sistemskog rizika. Ukupni depoziti su krajem 2012. godine iznosili 1980,7 mil. €, što predstavlja rast od 9,0 % u odnosu na prethodnu godinu. Depoziti stanovništva, koji imaju dominantnu poziciju u ukupnim depozitima sa učešćem od 57,9 %, su iznosili 1147,0 mil.€ i povećani su za 11,0 % na godišnjem nivou. U ročnoj strukturi depozita stanovništva, oročeni depoziti su činili 61,6 %, dok su depoziti po viđenju učestvovali sa 38,4 %. Rast su ostvarili i depoziti privrede, koji su sa iznosom od 526,5 mil. € u decembru 2012. godine povećani za 10,2 % u odnosu na isti mjesec prethodne godine. Visok nivo nekvalitetnih kredita predstavlja jedan od najvećih problema bankarskog sistema, što je posledica snažne kreditne aktivnosti u vrijeme privrednog rasta, kao i nastavka preliivanja uticaja finansijske i dužničke krize na ukupni sistem. Krajem 2012 godine nekvalitetni krediti su iznosili 314,8 mil.€ ili 16,9 % ukupnih kredita. Pogoršanje kreditnog portfolia i ograničen pristup stranim izvorima finansiranja rezultirao je negativnim finansijskim rezultatom na nivou bankarskog sistema i iznosio je 56,5 mil.€. Od 11 banaka, osam je

poslovalo sa dobitkom, dok su tri banke zabilježile gubitak od 68,9 mil.€. U cilju održavanja finansijske stabilnosti tokom prošle godine sanirani su gubici postojećim kapitalom kao i dokapitalizacijom banaka u iznosu od 46,5 mil. €. Sve je to uticalo na vođenje restriktivne kreditne politike, što je sa aspekta potreba privrede bilo nezadovoljavajuće. Ukupni krediti su iznosili 1862,5 mil. € i ostvarili su pad od 4,8 % u odnosu na decembar prethodne godine. Pri tome su krediti privredi smanjeni za 4,9 %, a krediti stanovništvu za 2,9 % na godišnjem nivou. Prosječne ponderisane kamatne stope na novoodobrene kredite u decembru su manje za 1,66 procentnih poena u odnosu na novembar, što ukazuje na pozitivne efekte Odluke o privremenim mjerama za ograničenje kamatnih stopa. Potrebno je stimulisati nove investitore na monetarnom tržištu, čime bi se podstakla kreditna aktivnost banaka i finansiranje profitabilnih projekata.

Na početku 2013 godine, likvidnost bankarskog sektora je zadovoljavajuća, dok se nelikvidnost realnog sektora i dalje pogoršava. Od 53.124 pravna lica i preduzetnika, krajem aprila u blokadi je bilo 12.482 računara, što je za 0,18 % više u odnosu na prethodni mjesec. Ukupan iznos duga po osnovu koga je izvršeno blokiranje računa je iznosio 430,7 mil. €, što predstavlja rast od 1,12 % u odnosu na kraj marta.

2.1.6. Eksterni sektor

Platnobilansna kretanja u 2012. godini karakteriše rast spoljnotrgovinskog deficita, suficit na računima usluga, dohotka i tekućih transfera, relativno visok priliv stranih direktnih investicija i nizak neto odliv na računima portfolio i ostalih investicija.

Deficit tekućeg računa platnog bilansa u 2012. povećan je za 2,4% u odnosu na prethodnu godinu i iznosio je 587,2 mil.€ ili 17,7% BDP-a. Povećanje deficita na tekućem računu generisano je relativno visokom stopom rasta spoljnotrgovinskog deficita od 6,3% i blagim rastom pozitivnog salda usluga od 3,9%. Deficit tekućeg računa je u većoj mjeri bio finansiran neto prilivom stranih direktnih investicija (SDI), odnosno 77,3%.

Spoljnotrgovinski deficit u iznosu od 1.388,8mil.€ ili 6,3% viši nego u 2011. godini je najveći generator platnobilansne neravnoteže. Robni deficit, kao posljedica znatno brže dinamike pada izvoza u odnosu na pad uvoza, nije mogao biti pokriven pozitivnim saldonom sa računa usluga, dohodaka i tekućih transfera koji je iznosio 801,6 mil.€. Naime, pokrivenost spoljnotrgovinskog deficita suficitom ostvarenim na ostalim podračunima tekućeg računa iznosila je 57,7%, što je na približno istom nivou kao u prethodnoj godini.

Suficit na računu usluga povećan je za 3,9% i iznosi 612,3 mil.€, što je najvećim dijelom rezultat povećanja prihoda od putovanja i turizma za 3,8%, na koje se odnosi 64,5% ukupnih prihoda na računu usluga. Na ostvarenje prihoda od turizma, i pored nepovoljnih ekonomskih kretanja u zemlji i okruženju, uticala su povećanja dolazaka i noćenja turista za 4,8% i 4,3%.

Na računima faktorskih dohodaka i tekućih transfera ostvaren je suficit u iznosu od 189,3mil.€ ili 31,8% više nego u 2011. godini, što je rezultat rasta priliva doznaka iz inostranstva u korist fizičkih lica.

Ukupna robna razmjena u 2012. godini iznosila je 2.172,5mil.€, što je za 3,8% manje nego u prethodnoj godini. Spoljnotrgovinski deficit je bio za 6,3% veći i iznosio 1.388,8 mil.€ ili 41,8% procijenjenog BDP-a. Spoljnotrgovinska neravnoteža rezultat je stagnacije ekonomske aktivnosti, usporavanja dinamike rasta agregatne tražnje i negativnih eksternih faktora (smanjenje cijena metala). Na spoljnotrgovinski debalans uticao je pad industrijske proizvodnje koji je za navedeni period iznosio 7,1%, od čega proizvodnja osnovnih metala (aluminijum i čelik) za 24,0%. Ovakva kretanja uslovlila su nepovoljni odnos pokrivenosti uvoza izvozom, koja je smanjena za 4,7p.p i iznosi 22,0%. Izvoz robe je vrijedio 391,9mil.€, a uvoz 1.780,7mil.€, što je za 17,8%, odnosno 0,1% niže, respektivno. Nisko učešće izvoza u ukupnoj razmjeni (16,8%) i značajno učešće uvoza (83,2%) govori o visokoj uvoznoj zavisnosti domaće proizvodnje i potrošnje. Na pad izvoza roba najviše je uticalo smanjenje izvoza

aluminijuma za 22,0%, na koji se odnosi 35,1% ukupnog izvoza. Značajan pad izvoza aluminijuma je rezultat smanjenja proizvodnje u KAP-u u cilju sniženja gubitaka u uslovima kada je cijena koštanja viša od prodajne cijene, kao i smanjenja izvoznih cijena industrijskih proizvoda koje su u posmatranom periodu bile manje za 5,8%.

Nivo spoljnotrgovinske razmjene za **period januar - mart 2013.** godine iznosio je 450,9 mil.€, što je za 6,6% manje u odnosu na promet ostvaren u istom periodu 2012. Zabilježen je rast izvoza od 5,2%, uz istovremeni pad uvoza od 9,1%, što je rezultiralo smanjenjem spoljnotrgovinskog deficita koji je iznosio 272,5mil.€ ili 13,0% manje u odnosu na isti period prethodne godine. Izraženo vrijednosno izvezeno je 89,2 mil.€, a uvezeno 361,7mil.€ roba. Pokrivenost uvoza izvozom je iznosila 24,7% i bila za 3,4 p.p veća nego u istom periodu prethodne godine. Na povećanje izvoza roba najviše su uticali rast izvoza mineralnih goriva i maziva od 114,0% (29,7% ukupnog izvoza) i sirovih materija osim goriva za 44,0% (15,3% ukupnog izvoza). Vrijednost izvoza aluminijuma iznosila je 24,9mil.€, što predstavlja smanjenje od 35,9% u odnosu na isti period 2012.godine. Smanjenje vrijednosti uvoza je većim dijelom rezultat pada uvoza mineralnih goriva i maziva za 38,0% (14,8% ukupnog uvoza); hrane i živih životinja za 4,0% (19,2% ukupnog uvoza), dok je uvoz mašina i transportnih uređaja (23,4% ukupnog uvoza) bio na približno istom nivou kao prethodne godine. Posmatrano po grupacijama zemalja, na zemlje CEFTA-e odnosi se 59,6% ukupnog izvoza i 40,5% ukupnog uvoza.

2.2. Makroekonomski scenario za period 2013-2016

Makroekonomske projekcije za period 2013-2016. predviđaju realni rast BDP-a: 2,5% u 2013, 3,5% u 2014. i 4,0% u 2015. i 4,5% u 2016. godini. Crnogorska ekonomija će i u 2013. godini biti pod negativnim uticajem krize iz eurozone, što će se odraziti, prije svega, na dostupnost finansijskih sredstava i opreznost investitora. Stopa rasta BDP-a od 2,5% u 2013. zasniva se na pretpostavci da će se prirodni (klimatski) uslovi kretati u granicama normale što će usloviti jači rast u prvom kvartalu zbog niske prošlogodišnje baze. U periodu 2014-2016. godine doći će do bržeg rasta crnogorske ekonomije, uslovljene snažnim rastom investicione aktivnosti i angažovanja domaćih potencijala, prvenstveno turističkih i energetske, umjerenim povećanjem kreditne aktivnosti i početnim padom izvoza roba ali i rastom izvoza usluga (turizam). U narednom periodu potrebno je predvidjeti podsticajne mjere za bolje korišćenje ekonomskih potencijala, uz poštovanje međunarodnih ugovora, odnosno, odgovarajućim mjerama stimulisati domaću proizvodnju, čime bi se smanjio pritisak na uvoz i spoljnotrgovinski deficit. Navedenim mjerama, povećavamo i konkurentnost domaće proizvodnje.

Prosječna stopa rasta BDP-a za period 2013-2016 je 3.6 % što je iznad nivoa potencijalne stope rasta BDP-a (3.2%). Projektovana stopa inflacija iznosi 3.0% u 2013. godini jer su pored stabilizirajućih efekata smanjenja cijena energenata i hrane u obzir da je Vlada Crne Gore je donijela odluku o povećanju više stope PDV-a sa postojećih 17 na 19 % i zadržavanju niže i nulte stope ovog poreza na istim nivoima.

Prilikom projektovanja uzete su sljedeće pretpostavke iz spoljnog okruženja:

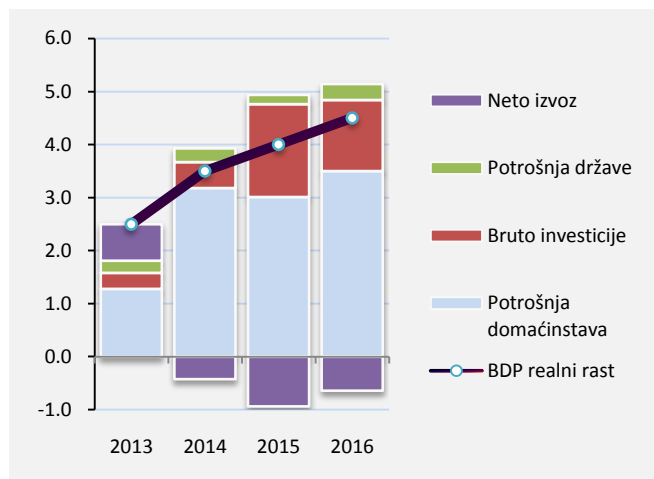
- Cijena sirove nafte će u 2013. godini biti 109 \$/bbl, s tendencijom pada u 2014. (103 \$/bbl);
- Kurs eura će biti 1,29 USD/EUR tokom čitavog perioda;
- Inflacija u EZ će biti 1,8% u 2013. i 1,6% u 2014. godini
- Cijene hrane će se 2013. zadržati na istom nivou kao 2012. zbog produženog efekta ekstremne suše u toj godini.

Makroekonomski scenario 2013-2015. polazi od sledećih pretpostavki:

- Strane direktne investicije će, u periodu 2013-2016. godine, zadržati stabilno učešće od oko 11,5% BDP-a; Glavni impuls projektovanom rastu u srednjem period dolazi od najavljenog početka investicionog ciklusa koji se odnosi na nastavak već započetih i početak novih investicija.

- Depoziti će biti stabilni;
- Bankarski krediti će početi da rastu, nešto sporije u 2013, da bi do rasta došlo u period 2014-2016 –prosječno 6,7%.
- Potrošnja domaćinstava će biti pod uticajem smanjenja prihoda po osnovu smanjenja zarada i zamrzavanja penzija i najavljenog povećanja PDV-a, pojačana pozitivnim impulsima prihoda od turizma.

grafik 1 Učešće sektora u formiranju BDP-a- realne stope

- Učešće državne potrošnje pada kao procenat BDP-a zbog potrebe fiskalne konsolidacije.

- Poslije pada izvoza u 2013. godini, izvoz će rasti sa realnom stopom oko 3.2 % u prosječno u period 2014-2016. godina

- Kao posljedica pada izvoza roba ali i rasta usluga i pada uvoza deficit tekućeg računa će se u 2013. godini smanjiti na oko -16,4% BDP, da bi se do 2016. godine bio stabilan na nivou od oko 17% BDP-a.

- Zaposlenost ima postepen rast tokom čitavog perioda, kao posljedica postepenog rasta ekonomije, korigovanog potrebom povećanja

konkurentnosti i neophodnih strukturnih reformi.

- Nezaposlenost, mjerena metodologijom ILO, će zbog programa obuke 4.200 visokoškolaca, u 2013 pasti na 18% da bi prestankom obuke u 2014 ona dostigla 18,8 i blago padala u sljedećim godinama (2015-2016). Projekcije nezaposlenosti na osnovu prijava ZZZCG predviđaju blagi rast stope nezaposlenosti u 2013. godini da bi jačanjem ekonomske aktivnosti u srednjem roku ona postepeno pala ispod 13% i u 2016. godini bilo 12,5%.
- Projekcije inflacije predviđaju predviđaju pad stope u odnosu na 2012. godinu, kao posljedicu slabe tražnje, stabilnih ili nižih cijena energenata i stabilnih cijena hrane. Korektivni faktor ovom padu je povećanje stope PDV-a sa 17 na 19% tako da će inflacija u 2013. biti pod uticajem povećanja cijena po ovom osnovu (3%). U period 2014-2016 se očekuje postepeni pad inflacije tako da je projektovano da će ona na kraju perioda iznosti 2,5%.

Tabela 4 Makroekonomske procjene i projekcije 2012-2016

Crna Gora: Makroekonomske Projekcije, 2014-16					
	2012	2013	2014	2015	2016
Nominalni BDP u mil.€	3.338	3.517	3.735	3.982	4.265
Nominalni rast	1,3	5,4	6,2	6,6	7,1
Relni rast	-0,5	2,5	3,5	4,0	4,5
Deflator -rast	1,9	2,8	2,6	2,5	2,5
Inflacija (CPI)	4,1	3,0	2,9	2,7	2,5
	(u % BDP-a)				
Glavne karakteristike:					
Deficit tekućeg računa	-17,6	-16,3	-16,7	-17,0	-17,0
Izvoz	41,6	39,6	39,2	38,9	38,6
Uvoz	-64,9	-61,1	-60,5	-60,2	-59,6
Ostalo	5,7	5,3	4,6	4,3	4,0
Privatni depoziti	49,2	50,0	50,4	51,1	51,9
Bankarski krediti-domaći	55,8	54,6	55,9	56,2	56,5

Potrošnja domaćinstava	84,3	83,4	83,7	83,4	83,1
Bruto investicije	17,6	17,5	17,3	18,3	18,8
Potrošnja države	21,5	21,2	20,7	20,1	19,5
u %					
Realne stope rasta BDP	-0,5	2,5	3,5	4,0	4,5
Potrošnja domaćinstava	1,2	1,5	3,8	3,6	4,2
Bruto investicije	-8,7	1,7	2,8	10,1	7,3
Potrošnja države	-1,4	1,1	1,2	0,9	1,5
Neto izvoz	-1,9	-3,0	1,9	4,3	2,9
Izvoz	-1,5	-2,2	2,6	3,2	3,7
Uvoz	-1,7	-2,4	2,4	3,6	3,4
(učešće u realnom rastu u % BDP-a)					
Realni rast BDP-a	-0,5	2,5	3,5	4,0	4,5
Potrošnja domaćinstava	1,0	1,3	3,2	3,0	3,5
Bruto investicije	-1,7	0,3	0,5	1,7	1,3
Potrošnja države	-0,3	0,2	0,3	0,2	0,3
Neto izvoz	0,4	0,7	-0,4	-0,9	-0,6
Izvoz	-0,6	-0,9	1,0	1,2	1,4
Uvoz	1,1	1,6	-1,4	-2,2	-2,0
godišnji rast u % ako nije drugačije naznačeno)					
Glavne pretpostavke:					
Rast zaposlenosti	2,1	2,1	0,1	0,5	0,5
Nezaposlenost (ARS)	19,6	18,0	18,8	18,6	18,4
SDI % BDP-a	13,6	11,5	11,5	11,5	11,0
Bankarski krediti	-4,8	3,1	6,3	6,8	7,1
Rast izvoza	0,5	0,2	5,3	5,8	6,3
Rast uvoza	3,2	-0,7	5,0	6,2	6,0

3. JAVNE FINANSIJE 2012-2016

3.1. Javne finansije i državni dug

3.1.1. Strategija i srednjoročni ciljevi politike javnih finansija

Oblast javnih finansija u 2012 bila je pod snažnim uticajem ekonomske krize, koji su praćeni unutrašnjim problemima. Zbog pada u ekonomiji, izazvanog lošim vremenskim uslovima, došlo je do značajnog pada naplate prihoda centralnog budžeta. Na kraju 2012 preliminarni podaci pokazali su da je centralni budžet ostvario najniži nominalni nivo naplate prihoda još od 2008. Iako smo u 2012, uprkos brojnim pritiscima, imali stabilan nivo potrošnje, deficit budžeta je, prema preliminarnim podacima, dostigao nivo od 4,87% BDP-a. Ovakav razvoj situacije, ukazao je na potrebu hitnog prilagođavanja, i potrebu za stabilizacijom deficita. Stoga, je neophodno bilo djelovati na strani prihoda, kako bi se obezbijedila stabilnost naplate, i smanjila potreba za zaduživanjem i rastom duga.

Nakon konstituisanja nove Vlade, pristupilo se aktivnom rješavanju problema sive ekonomije, uvedene su i privremene mjere koje će važiti tokom 2013. godine. Takođe, u proceduri je i povećanje gornje poreske stope PDV-a sa 17 na 19%. Prema rezultatima analize koju je uradila Svjetska banka ovakvo

povećanje ne bi imalo dugoročnih negativnog efekta na ekonomiju Crne Gore, kao ni na investicioni ambijent, imajući u vidu da je stopa od 19% i dalje najkonkurentnija u Evropi.

Osnovno opredjeljenje politike javnih finansija usmjereno je na stvaranje uslova za održiv privredni rast u srednjem roku. Za srednjoročni period planirano je intenziviranje i nastavak reformskih procesa, prvenstveno nastavak reforme državne uprave, koja će za rezultat imati rast produktivnosti i smanjenje troškova. Strukturne reforme u oblasti penzijskog sistema, zdravstva, obrazovanja i tržišta rada stvaraju preduslove za održavanje stabilnog sistema javnih finansija i konkurentnost ekonomskog sistema. Jačanje konkurentnosti ekonomskog sistema jedan je od prioriteta koji Crna Gora treba da ispuni u procesu pridruživanja EU. Orijentacija crnogorske ekonomije, kao male i otvorene, je nastavak unapređenja poslovnog ambijenta sa ciljem privlačenja SDI. Takođe, jedna od mjera je smanjenje sive ekonomije, čijom realizacijom će se, pored stvaranja uslova za zdravu tržišnu konkurenciju, doprinijeti boljem punjenju budžeta. Rezultati sprovođenja navedenih mjera, vidljivi su kroz naplatu prihoda u I kvartalu, kada su prihodi budžeta ostvareni iznad plana 3,3%, i iznad prošlogodišnjeg kvartala 13,3%. Posebno pozitivno odstupanje zabilježeno je upravo kod naplate PDV-a, koja bilježi rast od 13,9% u odnosu na plan, i 19,3% u odnosu na I kvartal 2012.

Fiskalnom politikom su, za naredni srednjegodišnji period, definisani novi ciljevi koji se odnose na uspostavljanje održivog sistema javnih finansija kroz definisanje fiskalnih „sidara“ i pravila. Glavna fiskalna sidra u periodu 2013-2016. godine su :

- 1. Nastavak sprovođenja mjera štednje, uz akcenat na zaštitu socijalnih kategorija stanovništva i obezbjeđenje sredstava za kapitalne projekte koji će obezbijediti rast i razvoj, uz smanjenje tekuće budžetske potrošnje na 29 % BDP u 2016. godini;***
- 2. Uštede koje se ostvare tokom godine na kategorijama tekućih izdataka biće usmjerene na kapitalne projekte, čime će javni sektor dati podsticaj ekonomskoj aktivnosti;***
- 3. Intenziviranje sprovođenja strukturnih reformi koje će smanjiti pritisak na potrošnju u dugom roku;***
- 4. Realizacija investicija koje će doprinijeti rastu ekonomije, sa akcentom na sprovođenje strateških investicija;***
- 5. Nastavak sprovođenja mjera na suzbijanju sive ekonomije uz kreiranje zakonskog okvira na način da se unaprijede uslovi za regularno poslovanje i sankcionišu sve neregularnosti na tržištu uz primjenu većih kaznenih mjera za prekršioce zakona;***
- 6. Povećanje osnovne stope PDV-a sa 17 na 19%, čime će se obezbijediti dodatna sredstva za pokriće deficita, ali i zadržati vodeća pozicija u pogledu konkurentnosti poreskih stopa u Crnoj Gori u odnosu na zemlje okruženja i EU.***
- 7. Obezbeđenje sredstava za finansiranje kroz novo emitovanje obveznica i refinansiranje državnog duga i smanjenje na nivo od 50 % BDP u 2016;***
- 8. Ukidanje izdavanja garancija osim za infrastrukturne projekte;***
- 9. Smanjenje budžetskog deficita u srednjem roku do ispod 1% BDP u 2016;***
- 10. Ostvarivanje primarnog suficita u srednjem roku;***

11. Usklađivanje oblasti javnih finansija sa pravnom regulativom EU;**12. Uvođenje fiskalnih pravila i završetak zakona o fiskalnoj odgovornosti;**

U narednoj tabeli dati su osnovni fiskalni pokazatelji za srednjoročni period u % BDP-a:

Tabela 5

Fiskalni okvir (u % BDP-a)	Ostvarenje			Plan			Projekcije		
	2012.	2013.	2013.P	2014	2015	2016			
Izvorni javni prihodi	38.9	36.8	37.5	35.9	34.6	33.5			
Javna potrošnja	42.9	39.1	39.4	37.0	35.5	34.1			
Fiskalni pokazatelji									
Deficit/Suficit	-4.0	-2.3	-1.9	-1.0	-0.8	-0.6			
Kamate	1.8	2.1	2.1	2.4	2.7	3.0			
Primarni deficit/suficit	-2.2	-0.2	0.2	1.4	1.9	2.4			
Državni dug	50.9	54.4	53.8	53.4	52.8	50.1			

3.1.2. Kretanje u javnim finansijama u 2012. i I kvartalu 2013.

Godina 2012. bila je jedna od najtežih za oblast javnih finansija Crne Gore. U 2012. godini došlo je do pada ekonomske aktivnosti usljed prelijanja međunarodne ekonomske krize, kao i vanrednih vremenskih uslova u Crnoj Gori početkom godine, što je uticalo i na kretanja u oblasti javnih finansija.

Preliminarni javni prihodi u 2012. godini¹ iznose 1.298,83 mil. € ili 38,9% BDP-a (3.338 mil. €²). U odnosu na 2011. godinu, oni su viši za 1,1%, što je predstavlja nominalni rast od 13,7 mil. €. Ovom rastu najviše je doprinijelo nominalno povećanje prihoda od poreza na dobit pravnih lica od 27,9 mil. €, doprinosa od 8,7 mil. € i akciza od 8,4 mil. €. Pad prihoda, u odnosu na 2011. godinu, evidentiran je kod prihoda od poreza na međunarodnu trgovinu i transakcije od 36,1%, poreza na dodatu vrijednost od 9,6 %. U odnosu na plan po rebalansu, prihodi su veći 1,3%, što je posledica rasta prihoda Lokalne samouprave od 35%. Kod prihoda lokalne samouprave, rastu od 35% najviše je doprinio rast lokalnih poreza i naknada za komunalno opremanje građevinskog zemljišta.

Javna potrošnja u 2012 godini iznosi 1.430,80 mil. €, što predstavlja 42,9% BDP-a i manja je za 30,45 mil. €, ili 2,1% u odnosu na 2011. U odnosu na plan po rebalansu javna potrošnja je veća za 3,3%, što je posljedica veće lokalne potrošnje od 18,3 %, i budžetske od 1,8%. U odnosu na 2011, niže je izvršenje evidentno kod ostalih ličnih primanja, subvencija, transfera institucijama, pojedincima, nevladinom i javnom sektoru i kapitalnog budžeta. Kod mandatornih rashoda rast bilježi stavka transferi za socijalnu zaštitu, za 26,57 mil. €, dok su bruto zarade ostale na približno istom nivou iz 2011. godine. U odnosu na 2011. godinu porasli su i izdaci za kamate i otplatu glavnice duga, i to pretežno zbog povećanja otplate glavnice rezidentima.

Deficit javne potrošnje u 2012. godini iznosio je skoro 132 mil. €, ili 3,95% BDP-a, i posledica je prije svega više potrošnje od planirane, ali i niže naplate prihoda budžeta od planiranih.

Tabela 6: Javna potrošnja

	Rebalans 2012		Izvršenje 2012		odstupanje od plana	
	mil. €	% BDP	mil. €	% BDP	mil. €	%
Izvorni prihodi	1282.23	38.41	1298.83	38.91	16.59	1.3
Porezi	803.91	24.08	785.99	23.55	-17.92	-2.2
Porez na dohodak fizičkih lica	111.24	3.33	109.68	3.29	-1.56	-1.4
Porez na dobit pravnih lica	46.87	1.40	64.02	1.92	17.14	36.6
Porez na promet nepokretnosti	12.47	0.37	14.41	0.43	1.94	15.5
Porez na dodatu vrijednost	381.22	11.42	354.71	10.63	-26.51	-7.0
Akcize	163.06	4.88	151.77	4.55	-11.29	-6.9
Porez na međunarodnu trgovinu i	47.34	1.42	28.97	0.87	-18.38	-38.8
Lokalni porezi	37.55	1.12	58.15	1.74	20.60	54.9

¹ Podaci o javnim finansijama u 2012 godini su preliminarni do usvajanja Završnog računa budžeta Crne Gore za 2012.

² Nakon što je MONSTAT objavio zvanične podatke za kvartalni bruto društveni proizvod (BDP) u 2012. godini, korigovan je nominalni iznos BDP-a za 2012 na 3338 mil €, što je znači realni pad ekonomije od 0,5%.

Ostali republički porezi	4.15	0.12	4.28	0.13	0.13	3.1
Doprinosi	351.99	10.55	362.25	10.85	10.26	2.9
Takse	33.02	0.99	23.50	0.70	-9.52	-28.8
Naknade	51.39	1.54	73.75	2.21	22.35	43.5
Ostali prihodi	37.75	1.13	48.85	1.46	11.10	29.4
Primici od otplate kredita	4.17	0.12	4.49	0.13	0.32	7.8
Javna potrošnja	1385.36	41.50	1430.81	42.86	45.45	3.3
Tekuća javna potrošnja	1271.72	38.10	1310.36	39.26	38.65	3.0
Tekući izdaci, od čega:	702.69	21.05	715.45	21.43	12.76	1.8
Bruto zarade i doprinosi na teret	410.27	12.29	407.75	12.22	-2.52	-0.6
Ostala lična primanja	15.74	0.47	13.00	0.39	-2.74	-17.4
Rashodi za materijal i usluge	153.90	4.61	167.22	5.01	13.33	8.7
Kamate	58.41	1.75	58.85	1.76	0.45	0.8
Subvencije	21.42	0.64	26.61	0.80	5.19	24.2
Transferi za socijalnu zaštitu	478.55	14.34	482.09	14.44	3.54	0.7
Transferi instit. pojed. NVO i javnom	52.73	1.58	63.61	1.91	10.88	20.6
Kapitalni izdaci	113.65	3.40	120.45	3.61	6.80	6.0
Otplata garancija	23.43	0.70	24.72	0.74	1.29	5.5
Neto povećanje obaveza	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Suficit/deficit	-103.13	-3.09	-131.98	-3.95	-28.85	28.0
Primarni deficit	-44.72	-1.34	-73.13	-2.19	-28.40	63.5

Prihodi budžeta su u 2012. godini zabilježili najniži nominalni nivo naplate od pojave ekonomske krize u Crnoj Gori krajem 2008. godine. Loš početak godine usljed nepovoljnih vremenskih uslova, uticao je na pad ekonomske aktivnosti na nivou cijele godine, doprinio je naplati prihoda budžeta od 1.119,9 mil € (33,6% BDP-a), što je skoro 90 mil € (ili 7,5%) manje nego prvobitno planirani iznos zakonom o budžetu za 2012. godinu. U odnosu na rebalansom planirani iznos prihodi su niži za 30 mil € (ili 2,7%). Porez na dodatu vrijednost iznosi 354,7 mil. €. i nominalno je pao u odnosu na 2011. godinu za 37,5 mil. €, ili blizu 10%. Negativno odstupanje evidentirano je i kod poreza na međunarodnu trgovinu, i to u iznosu od 16,4 mil. €, ili 36,1%, usljed liberalizacije na međunarodnom tržištu i kontinuiranog sniženja carinskih stopa. U 2012. godini prihod od poreza na dobit pravnih lica, veći je za 77,3% u odnosu na 2011. godinu, što je rezultat mjera preduzetih Rebalansom 2012. Prihodi od ostalih taksi veći su za 4,7 mil. € kao rezultat uvođenja novih taksi u okviru seta privremenih fiskalnih mjera u 2012 godini.

Izdaci budžeta izvršeni su u iznosu od 1.282,6 mil € (38,4 % BDP-a), što je skoro 30 mil € (2,4%) više od zakonom planiranog iznosa, i 22,4 mil € (1,8%) više od plana po rebalansu. Do ovolikog rasta izdataka došlo je prvenstveno aktiviranjem garancija, koje su bile jedan od razloga za izradu rebalansa, ali i većim iznosom potrošnje za prava iz oblasti socijane zaštite (5,7 mil €), prava iz oblasti PIO (0,9 mil €), subvencija (5,2 mil €), rashoda za materijal i usluge (8,2 mil €), kamata (1,1 mil €) i budžetske rezerve koja je bila veća od planirane za 9,5 mil €. Uštede u 2012. godini ostvarene su na pozicijama izdataka za bruto zarade 3 mil €, sredstva za tehnološke viškove (2,8 mil €), dok je kapitalni budžet bio manji od planiranog 6,7 mil €. Procenat izvršenja kapitalnog budžeta je skoro 90%.

Ovakav razvoj događaja na prihodnoj i rashodnoj strani budžeta rezultirao je **deficitom budžeta** u 2012. godini u iznosu od 162,7 mil € ili 4,87% procijenjenog BDP-a. (procjena MF 3.338,0 mil €). U odnosu na prvobitno planirani deficit je veći 120 mil € (ili 2,8 puta veći), dok u odnosu na rebalans deficit je veći 52,6 mil € skoro 50% više.

Za **otplatu dugova** u 2012. godini Crna Gora je izdvojila 223,6 mil €, a u istom periodu smo se zadužili 329,4 mil €.

Državni dug na dan 31.12.2012. godine iznosio je 1.699,5 mil. eura ili 50,9% bruto domaćeg proizvoda. Unutrašnji dug iznosio 404,5 mil. eura ili 12,1% BDP-a, dok spoljni dug iznosi 1.295,0 mil. eura ili 38,8% BDP-a. U odnosu na stanje duga na kraju 2011. godine, nivo državnog duga na kraju 2012. godine bio je veći 14,3%. U 2012. godini na naplatu je dospjelo 23,5 mil € garancija za Kombinat Aluminijskog Podgorica.

Procijenjeni javni prihodi u periodu januar-mart 2013. godine iznose 243,28 mil. €. (6,7% BDP-a). U odnosu na isti period prethodne godine, oni su viši za 9%, što je predstavlja nominalni rast od 20 mil. €.

Ovom rastu najviše je doprinijelo nominalno povećanje prihoda od PDV-a od 12,82 mil. €, doprinosa od 6,9 mil. € i akciza od 3,9 mil. €.

Procijenjena javna potrošnja u istom periodu iznosi 298,5 mil. € (8,4% BDP-a) i veća je za 17,8 mil. €, ili 6,3% u odnosu na I kvartal 2012. Povećanje je ostvareno kod transfera institucijama, pojedincima i NVO sektoru, transfera za socijalnu zaštitu, dok su smanjeni izdaci za kamate i subvencije.

Deficit javne potrošnje na kraju prvog kvartala 2013 godine iznosio je 55,2 mil. € (1,6% BDP-a), i veći je za 2,18 mil € u odnosu na deficit ostvaren u istom perioda prethodne godine.

Prvi kvartal 2013. godine, obilježila je stabilizacija prihoda budžeta i ostvarenje naplate iznad planiranog nivoa 3,3%, i 13,3% iznad naplate iz I kvartala 2012. godine. Prihodi budžeta su iznosili 218,5 mil € ili 6,2% BDP-a. Naplata PDV, poreza na dobit, doprinosa i poreza na dohodak, je povećana u odnosu na plan, što potvrđuje da preduzete mjere za poboljšanje naplate prihoda budžeta daju pozitivne rezultate. Navedeni pokazatelji ostvarenja daju dokaz da mjere na suzbijanju sive ekonomije daju rezultate, ali i da je ekonomska situacija ove godine bolja od prošlogodišnje.

3.1.3. Projekcije javnih finansija za period 2013-2016.

U Pretpristupnom ekonomskom programu za 2012-2015, urađena su dva makroekonomska scenarija pri čemu oba predviđaju rast od 0,5% u 2012. Za 2013, osnovni scenario po PEP-u, predviđa oporavak sa stopom rasta ekonomije od 2,5%. Obzirom na razvoj događaja u periodu nakon usvajanja PEP-a, i preliminarnim podacima o rastu ekonomije, Ministarstvo finansija je revidiralo projekciju rasta za 2012 na -0,5%. Negativni trendovi tokom 2012. su zaustavljeni i dostupni makroekonomski i fiskalni indikatori pokazuju da je prema projekcijama crnogorska ekonomija ostvarila rast u prvom kvartalu 2013 od 4,4% BDP-a. Najavljeni rast u proizvodnji struje, podaci o bookingu za predstojeću turističku sezonu, najavljeni početak investicija, ukazuju da će ekonomija u 2013. rasti po stopi od 2,5%. Imajući u vidu pretpostavke da će se ostvariti značajan rast u sektoru turizma, investicija i proizvodnji struje, projekcije Ministarstva finansija pokazale su da će ekonomija rasti u srednjem roku po prosječnoj stopi od 3,6%. Nakon preispitivanja makroekonomskih projekcija za 2013 i srednji rok, uslovilo je preispitivanje fiskalnih projekcija za 2013. godinu i srednjoročni fiskalni okvir. Naime, nakon rebalansa u aprilu 2012, i revidiranih projekcija u septembru, koje su prikazane u PEP-u, 2012 je prema preliminarnim podacima rezultirala još nižim ostvarenjem prihoda budžeta od planiranih, ali i nižim od procijenjenih u PEP-u. Niže ostvarenje prihoda u 2012, uslovilo je preispitivanje fiskalnih projekcija za 2013-2015. Stoga su, već početkom 2013, preduzete određene fiskalne mjere koje će obezbijediti planiranu fiskalnu konsolidaciju.

Već početkom 2013. godine, Ministarstvo finansija je pripremio set fiskalnih mjera koje su se bazirale na stvaranju preduslova za održivost sistema javnih finansija. Navedene mjere su:

1. **Uvođenje tzv. „kriznog poreza“** sa stopom od 15% na zarade iznad prosječne zarade u državi;
2. Sprovođenje **mjera na suzbijanju sive ekonomije** uz povećanje kazni za prekršioce;
3. **Privremeno „zamrzavanje“ rasta penzija**, tj. zaustavljanje usklađivanja rasta penzija u 2013. godini;
4. **Takse na SIM kartice, pušačke zone, električna brojila i kablovsku televiziju** biće u primjeni do kraja 2013. godine;
5. **Povećanje minimalne zarade sa 30% na 40% prosječne zarade;**
6. **Racionalizaciju potrošnje upravnih odbora u javnim preduzećima, ustanovama, fondovima, i većini privrednih društava u kojima je država većinski vlasnik kapitala.** Izvršena je deprofesionalizacija upravnih odbora i smanjene i ograničene naknade za predsjednike i članove upravnih odbora.

7. **Racionalizaciju regulatornih agencija.** Predloženo usklađivanje zarada sa zaradama državnih službenika i namještenika i smanjenje diskrecionih rashoda. Kroz izmjene odgovarajućih propisa, omogućeno je da se višak prihoda nad rashodima u regulatornim agencijama prenese u budžet.
8. **Smanjenje broja Vladinih radnih tijela i iznosa naknada koje se primaju po tom osnovu.**

Ministarstvo finansija će nakon detaljne analize razmotriti potencijalno produženja primjene privremenih mjera fiskalne konsolidacije. Pored navedenih mjera na strani potrošnje reforma javne uprave ima se za cilj smanjenje zaposlenosti u javnom sektoru. **Prioritetni cilj ekonomske politike u 2013. godini jeste stabilizacija i konsolidacija javnih finansija uz stvaranje uslova za rast stranih i domaćih investicija te nastavak procesa stabilizacije finansijskog sektora.** Potrebe za fiskalnom konsolidacijom i povećanjem konkurentnosti ekonomije jedan su od prioriteta u procesu evropskih integracija. U cilju obezbjeđenja efikasnog upravljanja javnim finansijama kao prioritet se postavlja uvođenje fiskalnih pravila i kreiranje institucionalnog okvira za njihovu dosljednu primjenu. Povećanje fleksibilnosti i mobilnosti tržišta rada i olakšavanje uslova za dobijanje građevinskih dozvola u skladu sa preporukama međunarodnih „rating“ izvještaja. U fiskalnoj politici kao prioritet se postavlja održavanje stabilnosti i smanjenje deficita i duga, uz sprovođenje mjera na suzbijanju sive ekonomije. Unapređenje poreskog sistema biće nastavljeno kroz usklađivanje zakona o akcizama sa Direktivama EU. U finansijskom smislu, neophodna je likvidnosti bankarskog sektora, kao i doprinos stvaranju uslova za povećanje kreditne aktivnosti banaka.

Javni prihodi. Osnovni cilj na strani prihoda u srednjem roku biće povećanje naplate prihoda i smanjenje sive ekonomije. Iako su sve zemlje okruženja, u situaciji pogoršanja ekonomskih indikatora još u 2012. godini, pristupile povećavanju poreskih stopa, naročito PDV-a, Ministarstvo finansija Crne Gore je baziralo svoju poresku politiku za 2012. i 2013. godinu na uvođenju simboličnih taksi na proizvode koji se kategorizuju kao luksuzni. Opredjeljenje Ministarstva finansija u periodu 2012-2013 bilo je unapređenje sistema naplate prihoda, uz smanjenje prostora za neregularno poslovanje. Formiran je akcioni plan na suzbijanju sive ekonomije, pristupilo se povećanju kazni za neregularno poslovanje. U pripremi je i zakon o suzbijanju sive ekonomije. Dok je kao poslednja mjera, došlo do razmatranja povećanja stope PDV-a. U proteklom periodu urađen je set analiza vezanih za preporuke međunarodnih finansijskih institucija za povećanje PDV sa 17% na 19%. Rezultati analiza pokazuju da bi došlo do jednokratnog porasta cijena, a da bi svi ostali efekti na ekonomiju bili dugoročno pozitivni. Povećanje cijena dovelo bi do smanjenja raspoloživog dohotka, a time i smanjenja potrošnje, međutim očekuje se rast prihoda od PDV-a od 8-9% na godišnjem nivou.

Ukupni finansijski efekat mjera preduzetih na povećanju naplate prihoda u 2013. godini iznosiće, po konzervativnom obračunu, između 45-55 mil €, (bez sive ekonomije), od čega:

- Od taksi na SIM kartice, kablovsku televiziju, električna brojila, pušačke zone koje će se primjenjivati u 2013, mogao očekivati prihod od ukupno 12 mil €.
- Fiskalni uticaj primjene stope od 15% na bruto zarade iznad prosjeka, doprinijeće ostvarenju prihoda od 7,5 mil €.
- Planiranje prihoda podrazumijeva i efekte mjera naplate poreskih prihoda i smanjenja sive ekonomije. Takođe, pretpostavka je da će usled radikalnijih mjera u naplati budućih poreza i poreskog duga iz prethodnog perioda, kao i suzbijanju sive ekonomije, doći do naplate jednog dijela poreskih potraživanja iz prethodnog perioda i širenja poreske osnove. Iako fiskalni uticaj, kao i procjena sive ekonomije u Crnoj Gori ne postoji, rezultati nakon prvog kvartala su ohrabrujući.
- Fiskalni uticaj primjene stope PDV-a od 19%, od 1. jula rezultirao bi dodatnim prihodima od 25 mil €.
- Povećanje minimalne zarade sa 30% na 40% prosječne zarade u Crnoj Gori imaće pozitivan efekat, i na javne finansije i na ekonomiju. Sa jedne strane, smanjiće se zloupotrebe na tržištu

rada, sa druge strane smanjiće se deficit penzijskog fonda, koji je u prethodnom periodu trpio značajne pritiske, nastale kao posljedica izbjegavanja uplate doprinosa i rasta broja penzionera.

- Nakon detaljne analize Ministarstvo finansija će odlučiti o nastavku primjene privremenih fiskalnih mjera.

Prihodi budžeta za 2013. godinu procjenjuju se na 1.182,63 mil € ili 33,6 % BDP-a. **Uporedno sa ostvarenjem u 2012. godini, prihodi za 2013 će biti veći za 5,5% ili 62,7 mil €.** Sa stopom rasta ekonomije od 2,5% u 2013, i ostvarenjem fiskalnog efekta navedenih mjera, prihodi budžeta će se ostvariti u pomenutom iznosu.

Prilikom izrade smjernica uzeto je u obzir i planirano dalje usklađivanje zakona o akcizama u dijelu harmonizacije akcizne politike sa zemljama Evropske unije. Pomenuto usklađivanje podrazumijeva dalji rast akciznih stopa na postojeće akcizne kategorije, i sa sigurnošću možemo očekivati pozitivan fiskalni uticaj na budžetske prihode. Za II kvartal 2013. godine planirano je usklađivanje akciznih stopa na duvan i duvanske proizvode, pri čemu se za drugu polovinu 2013. očekuje oko 2 mil €, dok će procijenjeni fiskalni efekat na godišnjem nivou biti oko 4 mil €.

Projekcije rasta javnih prihoda za srednjoročni period urađene su u skladu sa projektovanim stopama oporavka ekonomije i kretanjem inflacije u navedenom periodu. Javni prihodi za 2013. godinu, uzimajući u obzir mjere koje su predviđene na budžetskoj strani, procijenjeni su u apsolutnom iznosu 1.318,9 ili 35,9 % BDP-a, što je 0,7 p.p. BDP-a više od planiranog iznosa za 2013. godinu.

Za period 2014-2016, projektovan je postepeni rast izvornih prihoda u apsolutnom iznosu sa 1.341,6 mil. € u 2014. godini na 1.429,0 mil. € u 2016. godini, dok se kao procenat BDP-a očekuje blagi pad na 33,5% BDP-a. Najveći rast se očekuje kod indirektnih prihoda, posebno kod poreza na dodatu vrijednost, akciza i carina, malo niže od predviđenog rasta BDP-a, dok se kod direktnih poreza ne očekuje značajniji rast zbog zamrzavanja zarada i obustave zapošljavanja u javnom sektoru. Projekcija direktnih poreza i neporeskih javnih prihoda projektovana je na nešto nižem nivou u odnosu na projekciju rasta indirektnih poreza.

Prihodi budžeta u srednjoročnom periodu, u apsolutnom iznosu postepeno će rasti sa 1.200,6 mil € u 2014. godini, na 1.282,5 mil € u 2016.godini, dok će kao procenat BDP-a ostvarivati postepeni pad, i u 2016. se zadržati na 30,1 % BDP-a.

U periodu 2014-2016. godine projektovan je neznatan rast *prihoda lokalne samouprave* kao posledica poboljšane naplate poreza na nepokretnosti i rasta naknada za komunalno opremanje građevinskog zemljišta usled primjene Zakona o legalizaciji neformalnih objekata. Projekcijom prihoda lokalne samouprave u srednjoročnom periodu, predviđeno je postepeno povećanje u apsolutnom iznosu sa oko 141,0 mil € u 2014. godini na 146,5 mil € u 2016. godini, dok će kao procenat BDP-a prihodi lokalne samouprave postepeno opadati sa 3,8 na 3,5% BDP-a u 2016. godini. U proceduri je donošenje novog zakona o uređenju zemljišta i izgradnji objekata, kojim se proširuje lista objekata od opšteg značaja, što može imati negativan uticaj na prihode lokalnih samouprava.

Javna potrošnja se od 2009. postepeno smanjivala, što je rezultiralo smanjenjem javne potrošnje za oko 10 p.p. odnosno za oko 300 mil €. Javna potrošnja u 2013. godini procijenjena je u iznosu od 1.386,0 mil € ili 39,4 % BDP-a, od čega se 1.288,4 mil. € ili 36,6 % BDP-a odnosi na tekuću, a 97,6 mil. € ili 2,8 % BDP-a na kapitalnu potrošnju. Za 2013. godinu predviđen je nastavak fiskalne konsolidacije na rashodnoj strani.

Mjere koje su preduzete na rashodnoj strani, a odnose se na 2013. su sljedeće:

- Zamrzavanje penzija omogućiće nižu potrošnju za 12 mil €, pri čemu će izdaci za penzije rasti samo kao posljedica rasta broja korisnika penzijskog osiguranja.

Izdaci budžeta u 2013. godini procijenjeni su u iznosu od 1.263,6 mil €, ili 35,9 % BDP-a. Na tekuću budžetsku potrošnju odnosi se 1.182,9 mil €, ili 33,6 % BDP-a, a na kapitalni budžet 65,6 mil €, ili 1,9 % BDP-a. Naime, u odnosu na plan za 2013 došlo je do smanjenja izdataka za penzije, usljed odluke Vlade da se u cilju održivosti sistema javnih finansija, privremeno obustavi usklađivanje rasta penzija sa rastom zarada i inflacije. Shodno odluci, na poziciji prava iz oblasti PIO, u odnosu na plan za 2013, ostvariće se ušteda od 12 mil €, dok će u odnosu na 2012, penzije rasti zbog povećanog broja korisnika penzija. Sa druge strane, određene kategorije izdataka će biti veće od planiranih, prvenstveno prava iz oblasti socijalne zaštite, sa ciljem zaštite najosjetljivijih kategorija stanovništva. Blagi rast će ostvariti i kapitalni izdaci, rashodi za materijal i usluge, subvencije, i transferi javnim institucijama. Ukupni neto efekat na strani budžeta rezultiraće rastom izdataka u odnosu na plan za 6,5 mil € ili 0,2 p.p. BDP-a. **Imajući u vidu da se mjerama utiče na smanjenje agregatne tražnje i raspoloživog dohotka, sa druge strane obezbjeđuje se stabilnost javnih finansija, što daje dodatnu stabilnost i ostalim sektorima ekonomije. Sve uštede koje se ostvare na pozicijama tekuće potrošnje u toku godine, iskoristiće se za kapitalne projekte, i na taj način javni sektor će doprinijeti ekonomskom rastu i razvoju.**

Kod *izdataka lokalne samouprave* za srednjoročni period projektovan je postepeni pad kao procenat učešća u BDP-u, sa 3,5% BDP-a u 2014. na 3,3% BDP-a u 2016. godini. U ovom periodu očekuje se stabilizacija sistema javnih finansija na lokalnom nivou, izmirivanje obaveza iz prethodnog perioda, redovno servisiranje zakonskih obaveza, rast kapitalnih izdataka, uravnoteženje bilansa, tako da je suficit za 2016. godinu projektovan u iznosu od 7,6 mil. € dok je otplata duga projektovana u iznosu od 30,0 mil. €.

U cilju stvaranja sistema održivih javnih finansija u srednjoročnom periodu, planirano je da javna potrošnja opada, kao procenat učešća u BDP-u, sa 37% BDP-a u 2014, na 34,1% BDP-a u 2016. godini, dok se u apsolutnom iznosu očekuje postepeni rast javne potrošnje sa 1.380,4 mil € u 2014. godini na 1.455,1 mil € u 2016. godini.

Neophodno je tekuće rashode držati na manjem nivou od tekućih prihoda i preduzimati mjere na smanjivanju učešća javne potrošnje kao procentualnog udjela u bruto domaćem proizvodu. Na taj način će se obezbijediti smanjenje deficita i prelazak u suficit. Najveći dio javne potrošnje unaprijed definisan pravnom regulativom i čini mandatorne izdatke kao što su: (opšti i granski kolektivni ugovori, zakoni i ugovorene obaveze) – zarade i ostala lična primanja, penzije, transferi za socijalnu zaštitu, transferi Univerzitetu Crne Gore, transferi političkim partijama, kamate, subvencije. Zarade i penzije su ključni segment fiksnih, odnosno mandatornih troškova koji učestvuju sa oko 60 % u javnoj potrošnji, stoga je neophodno doći do rješenja koje će obezbijediti održiv nivo javnih finansija u srednjoročnom periodu. Iz tog razloga smo za 2013. godinu uveli krizni porez, i privremeno zaustavili rast penzija. U narednom periodu neophodna je reforma koja će dovesti do prekompozicije zaposlenih iz javnog u privatni sektor. Na taj način doći će do smanjenja zaposlenih u javnom sektoru, a time i do rasta produktivnosti zaposlenih u javnom sektoru u Crnoj Gori. Osnovni zadatak Ministarstva finansija u srednjoročnom periodu jeste smanjenje javne potrošnje, uz realizaciju reforme državne uprave. Iz tog razloga je u srednjem roku, planirano da zarade ostanu na nivou zarada iz 2013. Takođe, ni većina ostalih troškova se neće značajnije mijenjati u odnosu na nivo iz 2013. Jedini rast izdataka budžeta u periodu 2014-2016 očekuje se kod penzionih davanja, posredstvom nastavka usklađivanja penzija. Pored penzija, za srednji rok planirano je da rastu kamate. Imajući u vidu da Crna Gora razmatra opciju za podizanje kredita za gradnju prve dionice autoputa „Bar –Boljare“ kod kineske EXIM banke u iznosu od 800 mil €, sa grejs periodom od 5 godina i kamatnom stopom od 2%, na period od 20. godina. Imajući u vidu da je Crna Gora otpočela pregovore sa EU, troškove pregovora je teško precizno kvantifikovati.

Deficit javnog sektora za 2013. godinu planiran je u iznosu od 81,7 mil €, a nakon sprovedenih mjera procijenjeno je da će se spustiti na nivo od 67,1 mil €, što je 1,9% BDP-a. Obzirom da je Vlada planira da

nakon 2016. godine, uđe u fazu balansirano budžeta, u srednjoročnom periodu treba da drži rashode na nižem nivou, i da mjerama utiče na povećanje nivoa naplate prihoda. Do nižeg deficita u 2013 doći će zbog 24,8 mil € većih prihoda i 10,3 mil € većih rashoda, što je uslovalo neto smanjenje deficita za 14,5 mil €. Primarni suficit je planiran u iznosu od 7,3 mil € ili 0,2% BDP-a. Otplata duga za 2013. godinu ostaće na planiranom nivou od 161,7 mil €. Takođe, finansiranje za 2013. godinu će se obezbijediti na planiranom nivou, kroz ponovno emitovanje obveznica. Planirano je da se emisija obveznica odradi u iznosu do 250 mil €, tako da će navedena sredstava biti korišćena za finansiranje 2013. godine. Prema dosadašnjim analizama, uslovi za emisiju obveznica na američkom tržištu su povoljni.

Deficit budžeta za 2013 procijenjen je u iznosu od 81,0 mil €, ili 2,3 % BDP-a, što je niže od planiranog iznosa za oko 14,3 mil €. Navedeni deficit će se ostvariti ukoliko uvedene mjera na strani prihoda nastave da daju pozitivne rezultate do kraja godine, i ukoliko ne dođe do vanrednih okolnosti koje bi imale negativne posljedice na budžet i ekonomiju. Usljed nižeg deficita od planiranog, a sa zaduženjem na istom nivou, doći će do rasta depozita od 14,3 mil €, koji će služiti kao fiskalna rezerva.

U srednjoročnom periodu 2014-2016, usled restriktivne politike upravljanja rashodima, procijenjeno je da će se deficit javnog sektora smanjivati sa 1,0% BDP-a u 2014. godini, na 0,8% BDP u 2015. godini, dok se za 2016. godinu predviđa ostvarenje deficita javnih finansija od oko 0,6% BDP-a. *Deficit budžeta* u srednjem roku kretaće se od 1,3% BDP-a u 2014., na 1% u 2015, da bi u 2016. pao na 0,8% BDP-a.

Tabela 7 Javne finansije Crne Gore u periodu 2012-2016

Javna potrošnja	2012*		Plan 2013		Procjena 2013		2014		2015		2016	
	mil. €	% BDP	mil. €	% BDP	mil. €	% BDP	mil. €	% BDP	mil. €	% BDP	mil. €	% BDP
Izvorni prihodi	1298.83	38.91	1294.10	36.80	1318.93	37.50	1341.61	35.92	1379.65	34.65	1429.03	33.51
Porezi	785.99	23.55	773.23	21.99	806.41	22.93	824.28	22.07	847.84	21.29	879.05	20.61
Doprinosi	362.25	10.85	384.22	10.92	376.80	10.71	388.10	10.39	399.74	10.04	413.73	9.70
Takse	23.50	0.70	35.62	1.01	32.37	0.92	21.17	0.57	21.69	0.54	22.25	0.52
Naknade	73.75	2.21	54.16	1.54	55.46	1.58	59.04	1.58	60.25	1.51	62.65	1.47
Ostali prihodi	48.85	1.46	42.07	1.20	43.24	1.23	44.25	1.18	45.24	1.14	46.31	1.09
Primici od otplate kredita	4.49	0.13	4.81	0.14	4.65	0.13	4.77	0.13	4.89	0.12	5.03	0.12
Javna potrošnja	1430.81	42.86	1375.77	39.12	1386.04	39.41	1380.37	36.96	1411.79	35.45	1455.08	34.12
Tekuća javna potrošnja	1323.75	39.66	1280.13	36.40	1288.40	36.63	1278.37	34.23	1303.71	32.74	1344.20	31.52
Tekući izdaci	728.84	21.83	646.27	18.38	656.14	18.66	702.87	18.82	710.16	17.83	731.61	17.15
Transferi za socijalnu zaštitu	482.09	14.44	498.26	14.17	492.27	14.00	503.18	13.47	520.37	13.07	537.89	12.61
Transf. instit. pojed. NVO i jav.sek.	63.61	1.91	121.01	3.44	125.19	3.56	56.91	1.52	57.57	1.45	58.97	1.38
Kapitalni izdaci	107.05	3.21	95.64	2.72	97.64	2.78	102.00	2.73	108.08	2.71	110.88	2.60
Pozajmice i krediti	2.96	0.09	3.73	0.11	3.87	0.11	3.56	0.10	3.61	0.09	3.65	0.09
Rezerve	21.54	0.65	10.86	0.31	10.93	0.31	11.85	0.32	12.00	0.30	12.08	0.28
Otplata garancija	24.72	0.74	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Suficit/deficit	-131.98	-3.95	-81.67	-2.32	-67.11	-1.91	-38.76	-1.04	-32.15	-0.81	-26.05	-0.61
Primarni deficit	-73.13	-2.19	-7.35	-0.21	7.29	0.21	51.02	1.37	74.82	1.88	100.46	2.36
Otplata duga	223.65	6.70	160.68	4.57	161.68	4.60	175.50	4.70	375.00	9.42	339.10	7.95
Otplata glavnice rezidentima	83.43	2.50	27.80	0.79	28.30	0.80	28.60	0.77	32.60	0.82	27.50	0.64
Otplata glavnice nerezidentima	59.87	1.79	66.70	1.90	67.20	1.91	99.00	2.65	299.90	7.53	276.90	6.49
Otplata obaveza iz prethodnog perioda	80.35	2.41	66.18	1.88	66.18	1.88	47.90	1.28	42.50	1.07	34.70	0.81
Nedostajuća sredstva	-355.63	-10.65	-242.35	-6.89	-228.79	-6.51	-214.26	-5.74	-407.15	-10.22	-365.15	-8.56

Finansiranje	355.63	10.65	242.35	6.89	228.79	6.51	214.26	5.74	407.15	10.22	365.15	8.56
Pozajmice i krediti iz domaćih izvora	71.27	2.14	8.00	0.23	8.00	0.23	6.00	0.16	6.00	0.15	6.00	0.14
Pozajmice i krediti iz inostranih izvora	258.13	7.73	205.99	5.86	205.99	5.86	199.85	5.35	365.43	9.18	356.00	8.35
Donacije	7.92	0.24	2.00	0.06	2.00	0.06	2.00	0.05	2.00	0.05	2.00	0.05
Prihodi od privatizacije i prodaje imovine	14.02	0.42	19.00	0.54	19.00	0.54	22.00	0.59	20.00	0.50	10.00	0.23
Korišćenje depozita države	4.30	0.13	7.35	0.21	-6.20	-0.18	-15.59	-0.42	13.72	0.34	-8.85	-0.21

*preliminarni podaci za 2012.

Izvor: Ministarstvo finansija

3.1.4. Fiskalni rizici za period 2013-2016

Nediverzifikovana, mala i otvorena ekonomija suočava se sa smanjenjem spoljnje tražnje izazvane krizom i neizbježno trpi posljedice koje se oslikavaju na sve sektore ekonomije. Makroekonomski i fiskalni rizici koji se mogu materijalizovati do kraja godine i u narednom srednjoročnom periodu, odnose se na:

- Razvoj situacije u KAP-u;
- Dodatne fiskalne obaveze koje bi mogle nastati aktiviranjem garancija za KAP u iznosu od 102,0 mil €, što bi moglo dovesti do potrebe dodatnog fiskalnog prilagođavanja i/ili rasta deficita i javnog duga. U slučaju eventualnog aktiviranja garancija, deficit budžeta bi porastao u srednjem roku za oko 25,5 mil € prosječno godišnje. U slučaju takvog scenarija, potrebe za finansiranjem bi porasle za isti iznos. Finansiranje bi se moglo obezbijediti na jedan od tri načina: povećanjem prihoda, dodatnim zaduženjem ili smanjenjem potrošnje, ili kombinacijom ove tri mogućnosti.
- Izvjesno prelivanje recesivnih procesa iz bližeg i šireg okruženja eurozone i smanjenje tražnje i raspoloživog dohotka u ovim zemljama može imati povratno negativno dejstvo na crnogorsku ekonomiju kroz smanjenje tražnje za našim izvoznim proizvodima, uključujući i turizam. Pomenuti recesivni procesi u Eurozoni i EU mogu uticati na dalje smanjenje stranih direktnih investicija. To bi negativno uticalo na ekonomsku aktivnost s obzirom na model rasta naše ekonomije zasnovanom na njihovom prilivu.
- Dalji pad kreditne aktivnosti uzrokovan je kako smanjenom raspoloživošću kreditnih sredstava (kriza bankarskog sektora u zemljama iz kojih potiču majke banke- Italija, Slovenija, Austrija, Mađarska), smanjenom tražnjom za kreditima izazvanu smanjenjem privredne aktivnosti i oštrijim uslovima za odobravanje kredita kao posledice povećanog kreditnog rizika.
- Niži priliv stranih direktnih investicija uzrokovanim padom investicionih ulaganja u EU usljed kontinuirane prisutnosti nesigurnosti investitora. Ovaj rizik se efektira kroz pad agregatne tražnje, uvoza i budžetskih prihoda, negativan uticaj na likvidnost i potencijalno neotvaranje novih radnih mjesta. Vjerovatnoća realizacije ovog rizika je mala, uzimajući u obzir implementaciju najavljenih ili već započetih investicija koje su prikazane u Annexu.

3.1.5. Državni dug i garancije u periodu 2013-2016.

Državni dug u 2012. Državni dug na kraju 2012. godine iznosio je 1.699,5 mil € ili 50,9% procijenjenog BDP-a za 2012. godinu. Unutrašnji dug iznosio je 404,5 mil. eura ili 12,1% BDP-a, dok spoljni dug iznosi 1.295,0 mil. eura ili 38,8% BDP-a. Sa tim nivom državnog duga, Crna Gora spada u umjereno zadužene zemlje i značajno ispod prosjeka zemalja EU. Do povećanja državnog duga u 2012 došlo je usljed pada kreditne aktivnosti, pada investicija i pogoršane likvidnosti, i usporavanja ekonomske aktivnosti, zbog

čega je došlo je do pada u naplati prihoda, a samim tim dovelo do povećane potrebe zaduživanja i obezbjeđivanja sredstava za finansiranje budžeta. Sa druge strane, zbog nemogućnosti automatskog prilagođavanja u periodu krize, kao i zbog naplate garancija Deutsche banci za dug KAP-a u iznosu od 23,5 mil € došlo je do rasta na strani rashoda. Shodno gore navedenom, veći nivo rashoda i niži prihodi, doveli su do većeg deficita, a time i uslovlili potrebu zaduživanja.

U pogledu kretanja duga procjena je da će državni dug, na kraju 2013. godine, iznositi 53,8% procijenjenog BDP-a. Ministarstvo finansija preduzelo je aktivnosti u cilju iznalaženja najboljeg načina zaduživanja, odnosno najpovoljnijeg kreditora. U tom dijelu razmatra se mogućnost izdavanja obaveznica na međunarodnom tržištu kapitala. U saradnji sa finansijskim institucijama, ispituju se mogućnosti izdavanja, odnosno cijene po kojoj bi obveznice bile izdate. Za razliku od 2012. godine, tržište kapitala je mnogo povoljnije i očekuje se da će cijena biti povoljnija od onih po kojima su obveznice već izdate.

U srednjem roku 2014-2016 očekuje se njegovo blago smanjenje u 2014. godini na 53,4% BDP-a, u 2015. godini, bio bi oko 52,8%, dok bi, prema projekcijama, na kraju 2016. godine trebao da iznosi 2137,8 mil € ili 50,1% BDP-a.

U posmatranom periodu, od 2013. do 2016. godine, očekuje se veći pad domaćeg duga, sa 10,8 % BDP-a u 2013. godini, na 7,1 % BDP-a na kraju 2016. godine. Istovremeno, doći će do porasta ino duga sa 43% BDP-a u 2013. godini, na 44%BDP-a, na kraju 2014. godine, dok će u 2015. porasti na 44,5% BDP-a, dok će na kraju 2016. godine iznositi oko 43,9% BDP-a.

Tabela 8 Državni dug 2012-2016

Državni dug	2012	2013	2014	2015	2016
BDP	3338	3517	3735	3982	4265
Ino dug	1295,0	1512,3	1646,8	1770,3	1873,1
%BDP	38,80	43,00	44,09	44,46	43,92
Domaći dug	404,5	380,7	348,2	333,1	304,7
%BDP	12,12	10,80	9,32	8,36	7,14
Državni dug	1699,5	1893,0	1995,0	2103,4	2137,8
%BDP	50,91	53,80	53,41	52,82	50,12

Planom otplate do kraja godine, kao i projekcijama povlačenja dodatnih sredstava, procjena je da će ukupan državni dug, na kraju 2013. godine, iznositi 1.893,0 mil. €. Na kretanje duga, prikazanog u gornjoj tabeli, najviše će uticati rast spoljnog duga, usljed dodatnog zaduživanja za potrebe budžeta. U tom dijelu predviđeno je da se, u 2013. godini, obezbijede sredstva, u visini od najviše do 250 miliona €^[1], zatim oko 200 miliona € za 2014. godinu, dok će za 2015. i 2016. godinu, biti potrebna sredstva u visini od 365 miliona €, odnosno oko 356 miliona €. Od navedenog iznosa, za 2015. i 2016. godinu, 200 odnosno 180 miliona €, poslužiće za refinansiranje eurobeznica izdatih u 2010. godini, odnosno 2011. godini. Istovremeno, u navedenom periodu projektovano je i povlačenje sredstva po ostalim finansijskim aranžmanima (infrastrukturni i dr. zaključeni projekti). Doći će do smanjenja domaćeg duga, po osnovu utvrđenih otplata, odnosno projekcijom određenih obaveza koje će nastati u narednom periodu, i njegovim smanjivanjem za oko 100 miliona eura.

Garancije. Ukupan iznos izdatih garancija na kraj 2012. godine čini oko 11,6% BDP-a (388,2 miliona eura). Ukupan iznos rizičnih garancija iznosi oko 144 miliona eura ili 4.3% BDP-a. Od navedenog iznosa ino garancija iznose 121 miliona eura, što predstavlja 3,6% BDP-a, dok domaće garancije iznose oko 23

^[1] Maksimalno dozvoljeno zaduženje u 2013. godini, predviđeno od 250 mil €, od čega bi 30 mil € odnosilo na stvaranje fiskalne rezerve (povećanje depozita), a ostatak sredstava će se odnositi na finansiranje budžeta. Za potrebe finansiranja budžeta predviđeno je 220 miliona eura.

miliona eura ili 0,7% BDP-a. Cilj Ministarstva finansija je da smanji udio garancija, i u 2012 godini izdata je samo jedna garancija u iznosu 10 miliona eura za potrebe rehabilitacije Željezničke infrastrukture.

3.2. Kvalitet javnih finansija

Javne finansije u 2012 godini karakteriše dalje fiskalno prilagođavanje i sprovođenje mjera racionalizacije budžetske potrošnje, kao prioriteta fiskalne politike. Nastavljene su reforme u oblasti upravljanja javnim finansijama i budžetiranja, kao i primjena fiskalne politike usmjerene na jačanje fiskalne stabilnosti (unaprjeđenje budžetske discipline i jačanje unutrašnje finansijske kontrole, suzbijanje sive ekonomije), kao i usklađivanje javnih finansija sa regulativom i praksom u EU.

U 2012. godini obezbijeđeni su stabilni prihodi po osnovu osnovnih poreskih oblika iako je došlo do pada ekonomske aktivnosti usljed prelivanja međunarodne ekonomske krize, kao i vanrednih vremenskih uslova u Crnoj Gori početkom godine. Povećana je budžetska disciplina uz primjenu mjera štednje i racionalizacije.

Fiskalna politika u 2012 godini nastavila je reformske aktivnosti i usmjerena je na kreiranje uslova za razvoj preduzetništva, privlačenje investicija i ostvarenje većih poreskih prihoda, uz zadržavanje osnovnih poreskih stopa. U tom cilju, donešen je set fiskalnih mjera. U cilju razvoja preduzetništva u privredno nerazvijenim područjima uvedene su poreske olakšice za pravna lica i preduzetnike koji počinju biznis, tj. oslobađanje od plaćanja poreza na dobit i dohodak u periodu od prvih 8 godina obavljanja djelatnosti (u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju). Nastavljena je primjena reprogramiranja poreskog i neporeskog duga, plaćanja poreza na dobit u ratama i odloženog plaćanja carinskog duga.

U prvoj polovini 2012 godine, usljed izrazito nepovoljnih vremenskih uslova kao i aktiviranja dijela garancija za kredite KAP-a, došlo je do dodatnih budžetskih pritisaka i značajnog smanjenje budžetskih prihoda i stvaranja novih obaveza. U cilju konsolidacije budžeta sredinom 2012 godine izvršen je rebalans budžeta i donešen set fiskalnih mjera. Smanjeni su neproduktivni rashodi, visoke zarade, penzije, naknade i dnevnice. Na prihodnoj strani budžeta uvedene su dodatne naknade (za SIM kartice, priključak kablovske TV, tarifno brojilo i ugostiteljske objekte u kojima se mogu konzumirati duvanski proizvodi) koje su ograničenog trajanja u periodu do kraja 2013 godine.

Izmjenom zakona o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje precizirana je osnovica za plaćanje doprinosa, kao i iznos maksimalne godišnje osnovice za doprinose obaveznog socijalnog osiguranja, čime je poreski sistem postao dodatno atraktivan za nove poreske obveznike, uz proširenje poreske osnovice. Omogućeno je podnošenje poreskih prijava elektronskim putem (porez na dobit, PDV, akcize, i porez na dohodak fizičkih lica);

U periodu 2013-2015. godine planirano je dalje usklađivanje Zakona o PDV-u sa Direktivom 2006/112 EZ. Ove zakonske izmjene biće usmjerene na pojašnjenje i dopunu postojećih zakonskih rješenja. Takođe, planirana je izmjena Zakona o akcizama vezano za usklađivanje visine akcize za cigarete i ostale duvanske proizvode, alkohol i alkoholna pića, kao i mineralna ulja, njihove derivate i supstitute, kako bi se obezbijedilo dodatno usaglašavanje sa relevantnim direktivama EU (2011/64/EEZ i 92/84/EZ i 2003/96/EZ).

Mjere za **suzbijanje sive ekonomije**; Jedan od prioriteta ministarstva finansija u 2012. i 2013. godini je suzbijanje sive ekonomije. U tom cilju Ministarstvo finansija formiralo je u 2012 godini Koordinacioni tim za praćenje realizacije mjera protiv sive ekonomije, kojim rukovodi ministar finansija, a njegovi članovi su predstavnici Ministarstva finansija, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Poreske uprave, Uprave

carina, Uprave policije, i Uprave za inspeksijske poslove. Pojačane su mjere kontole u oblasti prometa akciznim proizvodima, trzista rada i zapošljavanja nerezidenata, izdavanja fiskalnih racuna i registrovanja pravnih i fizičkih lica koja obavljaju djelatnost. Ostvarena je bolja razmjena informacija, a intenzivnije i efikasnije inspeksijske kontrole, uz primjena oštrije kaznene politike, uticale su na poboljšanje fiskalne discipline poreskih obveznika. U okviru zakonodavnih mjera usmjerenih na smanjenje sive ekonomije, izvršene su izmjene Zakona o akcizama, kojima se unaprijeđuju posojeća rješenja koja se odnose na upotrebu gasnih ulja i tečnog naftnog gasa koji se koriste za grijanje za korisnike od javnog interesa (npr. škole, bolnice itd.) i uspostavljanje sistema plaćanja i refundiranja akcize, kako bi se uvela efikasnija kontrola i smanjio prostor za zloupotrebe. Početkom 2013. godine formirana je Radna grupa za izradu seta mjera za suzbijanje sive ekonomije, u čijem sastavu su pored predstavnika nadležnih organa, uključeni i predstavnici socijalnih partnera, privrede i Skupštine Crne Gore. U martu 2013 godine Vlada Crne Gore usvojila je Akcioni plan za suzbijanje sive ekonomije za 2013 godinu, koji predviđa strožije kaznene mjere, nultu stopu tolerancije na sivu ekonomiju, neselektivan pristup, povećanje transparentnosti u radu državnih organa, kao i donošenje seta novih mjera za suzbijanje sive ekonomije, uključujući i mjere koje su neophodne za jačanje kadrovskih i institucionalnih kapaciteta nadležnih institucija i rigorozne kaznene mjere. Kao rezultat očekuje se dodatno poboljšanje održivosti fiskalne ekonomije i finansijske i makroekonomske stabilnosti.

Mjere fiskalnog prilagođavanja; U cilju fiskalne konsolidacije i stabilizacije javnih finansija Vlada je donijela niz mjera fiskalnog prilagođavanja. Zbog potrebe održivosti penzionog sistema u uslovima starenja stanovništva i nepovoljnog odnosa između broja osiguranika i penzionera, kao i visokog učešća rashoda za penzije u BDP-u, privremeno su zamrznute penzije u 2013. Dopunom zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju (krajem 2012.) penzije u 2013. neće biti usklađivane sa kretanjem potrošačkih cijena i prosječnih zarada (uz uvođenje novih subvencija penzionerima-jednokratna novčana pomoć i participacija u stambenim kreditima). Dopunom zakona o porezu na dohodak fizičkih lica, povećana je stopa poreza na dohodak na bruto zarade iznad 720 € mjesečno (ili na neto zarade iznad 480 €) sa 9% na 15%, koja će se primjenjivati u 2013. godini. Očekivani efekti ovih mjera u 2013. godini dati su u poglavlju 3.1.3.

Obezbeđivanje **sredstava za finansiranje budžetskih potreba;** Zbog nestabilne situacije na finansijskim tržištima i visokih kamatnih stopa, u 2012 godini su korišćeni alternativni modeli zaduživanja na domaćem i inostranom tržištu. Zaključen je Ugovor o kreditnom aranžmanu sa Credit Suisse i Svjetskom bankom u iznosu od 100,0 mil. €, od čega je 60% pokriveno garancijom Svjetske banke (Policy Based Guarantee, PBG). Postignuti su kreditni uslovi povoljniji u odnosu na kreditne uslove emisije euroobveznica u 2010. i 2011 godini, kada je rok bio 5 godina i kamatna stopa 7,85% i 7,25% respektivno. U 2013 godini predviđeno je zaduživanje za potrebe finansiranja deficita, servisiranja duga i stvaranja fiskalne rezerve u iznosu od 230,0 mil. €, koje će se realizovati emisijom obveznica i zapisa, i kreditnim aranžmanima. Izvjesno je korišćenje razvojnog zajma (**PEDPL**) od Svjetske banke, kao pomoć budžetu, u iznosu od 50,0 mil. \$ uz kamatnu stopu od oko 1% sa dugim grejs periodom i dugim rokom otplate.

Ministarstvo finansija utvrdilo je za 2013 godinu nekoliko prioriteta u cilju unaprijeđenja kvaliteta javnih finansija:

- **Očuvanje fiskalne i finansijske stabilnosti** zaustavljanjem trenda pogoršanja fiskalnih parametara, budžetskog deficita i njime uslovljenog nivoa javnog duga. Ovo podrazumijeva fiskalnu konsolidaciju na rashodnoj i prihodnoj strani budžeta.
- **Restrukturiranje javnog duga** izvršiće se na osnovu analize javnog duga i mogućnosti njegovog restrukturiranja na međunarodnom finansijskom tržištu, u cilju održavanja visine duga u okvirima mastrihtskih kriterijuma i obezbjeđivanja održivog javnog duga i fiskalne stabilnosti.
- **Smanjenje sive ekonomije;** Komisija za suzbijanje sive ekonomije priprema akcioni plan za suzbijanje sive ekonomije koji sadrži set mjera kojim se jačaju institucionalni kapaciteti nadležnih

institucija i uvode strožije kaznene mjere. Smanjenjem sive ekonomije unaprijeđuje se poslovni ambijent i fiskalna stabilnost.

- **Rješavanje poreskog duga** realizovaće se na osnovu analize poreskih potraživanja Države, njihovog nivoa i strukture kao i procjene njihove naplativosti. Cilj je unaprijeđenje poreske discipline uz stimulisanje urednih poreskih obveznika.

3.3. Institucionalni okvir javnih finansija

U 2012 godini Sektor za ekonomsku politiku i razvoj u okviru ministarstva finansija realizovao je planirane aktivnosti i započeo sa redovnom izradom prolječne i jesenje analize, u kojima su date analize makroekonomskih kretanja za protekli period, kao i makroekonomske i fiskalne projekcije za naredni trogodišnji period. One su analitički okvir u procesu budžetkog planiranja, kako za pripremanje budžeta za narednu godinu, tako i za pripremu drugih srednjeročnih dokumenata (PEP). Crna Gora je pristupila Opštem sistemu za diseminaciju podataka (General Data Dissemination System, GDDS) u okviru Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) i ovaj sektor redovno (mjesečno, kvartalno) objavljuje GDDS tabela sa fiskalnim i podacima o javnom dugu. Na taj način unaprijeđen je kvalitet i ažurnost podataka.

Ministarstvo finansija je, u proteklom periodu radilo na izgradnji pravnog okvira, kao i izradi neophodne dokumentacije i procedura za efikasno korišćenje IPA sredstava, u skladu sa zahtjevima Evropske komisije. Formirane su neophodne strukture koje će, nakon dobijanja odobrenja od strane Evropske komisije, samostalno sprovoditi aktivnosti koje se odnose na programiranje i implementaciju EU pretpristupnih fondova. Uspostavljen je institucionalni i pravni okvir, neophodan za prenošenju odgovornosti sa Evropske komisije na crnogorske institucije za programiranje i implementaciju (korišćenje) EU fondova. Dostavljanjem akreditacionog paketa Evropskoj komisiji, postupak dodjeljivanja nacionalne akreditacije strukturama uspostavljenim za buduće samostalno programiranje i implementaciju IPA komponenti I-IV je u završnoj fazi. S obzirom da su administrativni kapaciteti tj. obučenost i kvalitet kadrova od ključnog značaja za dinamiku i uspjeh procesa pregovaranja i upravljanja EU sredstvima, nastavljaju se obuke koje sprovodi Sektor za finansiranje i ugovaranje sredstava EU pomoći, u cilju jačanja kapaciteta u Jedinicama za implementaciju projekata resornih ministarstava.

Programom prioriternih oblasti za unapređenje poslovnog ambijenta, regulatornih i strukturnih reformi za 2013. godinu obuhvaćene su ključne oblasti koje će biti predmet reformi tokom 2013. godine. U dijelu unapređenja poslovnog ambijenta, precizirani su sljedeći prioriteti: izdavanje građevinskih dozvola, reforma fiskalитета na lokalnom nivou, registracija preduzeća i izvršenje ugovora. Takođe planirana je implementaciju strukturnih reformi u oblastima: obrazovanje, penzijski sistem i zdravstvo, kao i regulatorna reforma u oblasti javne uprave.

Prioriteti ministarstva finansija u 2013 godini koji će unaprijediti institucionalni okvir javnih finansija su:

- **Usvajanje planskog dokumenta Pravci razvoja Crne Gore 2013-2016;** Crna Gora, kao zemlja kandidat za članstvo u EU, usvojila je nacionalni plan razvoja, kojim se utvrđuje vizija socio-ekonomskog razvoja. Plan obuhvata detaljnu analizu svih postojećih strategija i projekata u cilju definisanja strateških prioriteta, dinamike njihove realizacije kao i njihovog fiskalnog uticaja. On sadrži plan investicija, razvojne mjere za njihovu realizaciju sa uskladenim ciljevima sektorskih i nacionalnih strategija u različitim oblastima razvoja. Ovaj dokument ima za cilj unaprijeđenje konzistentnosti sektorskih politika, konsolidaciju srednjoročnog investicionog i razvojnog plana, kao i njegovu usklađenost sa pravcima razvoja EU (Strategija EU 2020.-Pametan rast, Održivi rast, Inkluzivni rast).
- **Obezbeđivanje preduslova za stvaranje nove vrijednosti;** Ekonomska politika implementiraće mjere koje će podsticati privredni oporavak, rast i razvoj, novo zapošljavanje, uz istovremeno pravedniju raspodjelu tereta krize i poboljšanje kvaliteta života građana. U tom pravcu nastaviće se realizovanje strukturnih reformi i unaprijeđenje poslovnog ambijenta za razvoj

biznisa i privlačenja stranih investicija, što će dinamizirati ekonomski rast, unaprijediti rejting Crne Gore u međunarodnim izvještajima.

Dodatak 1: Tabele javnih prihoda i rashoda

Tabela 9

Javna potrošnja	2012*		Plan 2013		Procjena 2013		2014		2015		2016	
	mil. €	% BDP	mil. €	% BDP	mil. €	% BDP	mil. €	% BDP	mil. €	% BDP	mil. €	% BDP
Izvorni prihodi	1298.83	38.91	1294.10	36.80	1318.93	37.50	1341.61	35.92	1379.65	34.65	1429.03	33.51
Porezi	785.99	23.55	773.23	21.99	806.41	22.93	824.28	22.07	847.84	21.29	879.05	20.61
Doprinosi	362.25	10.85	384.22	10.92	376.80	10.71	388.10	10.39	399.74	10.04	413.73	9.70
Takse	23.50	0.70	35.62	1.01	32.37	0.92	21.17	0.57	21.69	0.54	22.25	0.52
Naknade	73.75	2.21	54.16	1.54	55.46	1.58	59.04	1.58	60.25	1.51	62.65	1.47
Ostali prihodi	48.85	1.46	42.07	1.20	43.24	1.23	44.25	1.18	45.24	1.14	46.31	1.09
Primici od otplate	4.49	0.13	4.81	0.14	4.65	0.13	4.77	0.13	4.89	0.12	5.03	0.12
Javna potrošnja	1430.81	42.86	1375.77	39.12	1386.04	39.41	1380.37	36.96	1411.79	35.45	1455.08	34.12
Tekuća javna potrošnja	1323.75	39.66	1280.13	36.40	1288.40	36.63	1278.37	34.23	1303.71	32.74	1344.20	31.52
Tekući izdaci	728.84	21.83	646.27	18.38	656.14	18.66	702.87	18.82	710.16	17.83	731.61	17.15
Transferi za socijalnu	482.09	14.44	498.26	14.17	492.27	14.00	503.18	13.47	520.37	13.07	537.89	12.61
Tran. instit. pojed. NVO	63.61	1.91	121.01	3.44	125.19	3.56	56.91	1.52	57.57	1.45	58.97	1.38
Kapitalni izdaci	107.05	3.21	95.64	2.72	97.64	2.78	102.00	2.73	108.08	2.71	110.88	2.60
Pozajmice i krediti	2.96	0.09	3.73	0.11	3.87	0.11	3.56	0.10	3.61	0.09	3.65	0.09
Rezerve	21.54	0.65	10.86	0.31	10.93	0.31	11.85	0.32	12.00	0.30	12.08	0.28
Otplata garancija	24.72	0.74	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Suficit/deficit	-131.98	-3.95	-81.67	-2.32	-67.11	-1.91	-38.76	-1.04	-32.15	-0.81	-26.05	-0.61
Primarni deficit	-73.13	-2.19	-7.35	-0.21	7.29	0.21	51.02	1.37	74.82	1.88	100.46	2.36
Otplata duga	223.65	6.70	160.68	4.57	161.68	4.60	175.50	4.70	375.00	9.42	339.10	7.95
Otplata glavnice rezidentima	83.43	2.50	27.80	0.79	28.30	0.80	28.60	0.77	32.60	0.82	27.50	0.64
Otplata glavnice nerezidentima	59.87	1.79	66.70	1.90	67.20	1.91	99.00	2.65	299.90	7.53	276.90	6.49
Otplata obaveza iz prethodnog perioda	80.35	2.41	66.18	1.88	66.18	1.88	47.90	1.28	42.50	1.07	34.70	0.81
Nedostajuća sredstva	-355.63	-10.65	-242.35	-6.89	-228.79	-6.51	-214.26	-5.74	-407.15	-10.22	-365.15	-8.56
Finansiranje	355.63	10.65	242.35	6.89	228.79	6.51	214.26	5.74	407.15	10.22	365.15	8.56
Pozajmice i krediti iz domaćih izvora	71.27	2.14	8.00	0.23	8.00	0.23	6.00	0.16	6.00	0.15	6.00	0.14
Pozajmice i krediti iz inostranih izvora	258.13	7.73	205.99	5.86	205.99	5.86	199.85	5.35	365.43	9.18	356.00	8.35
Donacije	7.92	0.24	2.00	0.06	2.00	0.06	2.00	0.05	2.00	0.05	2.00	0.05
Prihodi od privatizacije	14.02	0.42	19.00	0.54	19.00	0.54	22.00	0.59	20.00	0.50	10.00	0.23
Korišćenje depozita države	4.30	0.13	7.35	0.21	-6.20	-0.18	-15.59	-0.42	13.72	0.34	-8.85	-0.21

Izvor: Ministarstvo finansija Crne Gore

*preliminarni podaci

Tabela 10

Budžet Crne Gore	2012		2013		2013* EST.		2014		2015		2016	
	mil. €	% BDP	mil. €	% BDP	mil. €	% BDP	mil. €	% BDP	mil. €	% BDP	mil. €	% BDP
Izvorni prihodi	1119,94	33,55	1161,80	33,03	1182,63	33,63	1200,60	32,14	1236,10	31,04	1282,51	30,07
Porezi	687,44	20,59	700,43	19,92	732,16	20,82	748,92	20,05	771,18	19,37	801,66	18,80
Doprinosi	362,25	10,85	384,22	10,92	376,80	10,71	388,10	10,39	399,74	10,04	413,73	9,70
Takse	18,00	0,54	29,07	0,83	25,69	0,73	14,39	0,39	14,75	0,37	15,19	0,36
Naknade	12,71	0,38	13,86	0,39	13,00	0,37	13,33	0,36	13,66	0,34	14,07	0,33
Ostali prihodi	35,04	1,05	29,42	0,84	30,34	0,86	31,10	0,83	31,88	0,80	32,83	0,77
Primici od otplate kredita i sredstva prenijeta iz prethodne godine	4,49	0,13	4,81	0,14	4,65	0,13	4,77	0,13	4,89	0,12	5,03	0,12
Izdaci	1282,62	38,42	1257,12	35,74	1263,62	35,93	1250,82	33,49	1276,74	32,06	1316,16	30,86
Tekuća budžetska potrošnja	1210,49	36,26	1182,16	33,61	1182,86	33,63	1174,96	31,46	1197,20	30,07	1234,78	28,95
Tekući izdaci	666,16	19,96	592,65	16,85	601,45	17,10	645,03	17,27	649,83	16,32	669,69	15,70
Transferi za socijalnu zaštitu	481,64	14,43	497,87	14,16	491,87	13,99	502,59	13,46	519,77	13,05	537,28	12,60
Transferi institucijama pojedincima nevladinom i javnom sektoru	31,51	0,94	91,88	2,61	95,48	2,71	25,84	0,69	25,71	0,65	25,91	0,61
Kapitalni budžet	58,74	1,76	65,64	1,87	65,64	1,87	68,00	1,82	72,08	1,81	73,88	1,73
Pozajmice i krediti	1,78	0,05	1,72	0,05	1,82	0,05	1,35	0,04	1,35	0,03	1,36	0,03
Rezerve	18,08	0,54	7,36	0,21	7,36	0,21	8,00	0,21	8,00	0,20	8,04	0,19
Otplata garancija	24,72	0,74	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Neto povećanje obaveza	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Suficit/ Deficit	-162,69	-4,87	-95,32	-2,71	-80,99	-2,30	-50,22	-1,34	-40,65	-1,02	-33,64	-0,79
Primarni deficit	-106,69	-3,20	-24,91	-0,71	-10,58	-0,30	35,21	0,94	61,30	1,54	87,31	2,05
Otplata duga	168,70	5,05	118,68	3,37	118,68	3,37	137,50	3,68	340,00	8,54	309,10	7,25
Otplata duga rezidentima	77,94	2,33	23,80	0,68	23,80	0,68	24,60	0,66	27,60	0,69	22,50	0,53
Otplata duga nerezidentima	54,87	1,64	62,70	1,78	62,70	1,78	95,00	2,54	294,90	7,41	271,90	6,38
Otplata obaveza iz prethodnog perioda	35,88	1,08	32,18	0,91	32,18	0,91	17,90	0,48	17,50	0,44	14,70	0,34
Nedostajuća sredstva	-331,39	-9,93	-213,99	-6,08	-199,66	-5,68	-187,72	-5,03	-380,65	-9,56	-342,74	-8,04
Finansiranje	331,39	9,93	213,99	6,08	199,66	5,68	187,72	5,03	380,65	9,56	342,74	8,04
Pozajmice i krediti iz domaćih izvora	63,45	1,90	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Pozajmice i krediti iz inostranih izvora	258,13	7,73	205,99	5,86	205,99	5,86	199,85	5,35	365,43	9,18	356,00	8,35
Donacije	5,04	0,15	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Prihodi od privatizacije	3,48	0,10	8,00	0,23	8,00	0,23	10,00	0,27	10,00	0,25	0,00	0,00
Povećanje/smanjenje depozita	1,28	0,04	0,00	0,00	-14,33	-0,41	-22,13	-0,59	5,22	0,13	-13,26	-0,31

Izvor: Ministarstvo finansija

*preliminarni podaci

Tabela 11

BDP (u mil. €)	3517,0		3338,0		Analitika	
	I - III 2013		I - III 2012			
	Javna potrošnja	mil. €	% BDP	mil. €	% BDP	Razlikau mil. €
Izvorni prihodi	243,28	6.92	223,27	6,69	20,01	8,96
Porezi	149,76	4.26	134,22	4,02	15,54	11,58
Porez na dohodak fizičkih lica	20,65	0.59	19,46	0,58	1,19	6,14
Porez na dobit pravnih lica	6,64	0.19	5,39	0,16	1,25	23,29
Porez na promet nepokretnosti	3,57	0.10	4,00	0,12	-0,43	-10,76
Porez na dodatu vrijednost	79,10	2.25	66,28	1,99	12,82	19,34
Akcize	28,60	0.81	24,73	0,74	3,87	15,64
Porez na međunarodnu trgovinu i transakcije	4,28	0.12	7,61	0,23	-3,33	-43,77
Lokalni porezi	6,00	0.17	5,95	0,18	0,05	0,84
Ostali republički porezi	0,92	0.03	0,80	0,02	0,11	13,98
Doprinosi	68,62	1.95	61,76	1,85	6,87	11,12
Doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje	40,25	1.14	36,57	1,10	3,67	10,05
Doprinosi za zdravstveno osiguranje	24,52	0.70	21,52	0,64	3,00	13,94
Doprinosi za osiguranje od nezaposlenosti	1,97	0.06	1,74	0,05	0,23	13,04
Ostali doprinosi	1,88	0.05	1,92	0,06	-0,04	-1,85
Takse	6,01	0.17	3,79	0,11	2,22	58,54
Naknade	11,96	0.34	14,15	0,42	-2,19	-15,49
Ostali prihodi	6,18	0.18	8,22	0,25	-2,03	-24,72
Primici od otplate kredita	0,74	0.02	1,13	0,03	-0,39	-34,49
Javna potrošnja	298,44	8.49	280,61	8,41	17,83	6,35
Tekuća javna potrošnja	287,15	8.16	268,13	8,03	19,02	7,09
Tekući izdaci	137,98	3.92	144,40	4,33	-6,43	-4,45
Bruto zarade i doprinosi na teret poslodavca	98,95	2.81	93,66	2,81	5,29	5,64
Ostala lična primanja	3,87	0.11	2,01	0,06	1,87	93,11
Rashodi za materijal i usluge	19,80	0.56	23,98	0,72	-4,18	-17,44
Tekuće održavanje	3,37	0.10	2,36	0,07	1,02	43,05
Kamate	4,37	0.12	8,79	0,26	-4,41	-50,22
Renta	1,85	0.05	1,20	0,04	0,65	54,09
Subvencije	4,40	0.13	10,91	0,33	-6,51	-59,69
Ostali izdaci	1,36	0.04	1,50	0,04	-0,14	-9,37
Transferi za socijalnu zaštitu	121,00	3.44	113,26	3,39	7,75	6,84
Prava iz oblasti socijalne zaštite	17,11	0.49	15,42	0,46	1,70	11,01
Sredstva za tehnološke viškove	3,49	0.10	4,87	0,15	-1,38	-28,36
Prava iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja	95,93	2.73	90,24	2,70	5,68	6,30
Ostala prava iz oblasti zdravstvene zaštite	2,84	0.08	1,72	0,05	1,12	64,97
Ostala prava iz oblasti zdravstvenog osiguranja	1,63	0.05	1,00	0,03	0,63	62,54
Transferi instit. pojed. NVO i javnom sektoru	26,29	0.75	4,23	0,13	22,07	522,06
Kapitalni izdaci	11,29	0.32	12,48	0,37	-1,19	-9,54
Pozajmice i krediti	0,78	0.02	1,09	0,03	-0,31	-28,73
Rezerve	1,10	0.03	5,16	0,15	-4,05	-78,59
Otplata garancija	0,00	0.00	0,00	0,00	0,00	0,00
Suficit/deficit	-55,16	-1.57	-57,34	-1,72	2,18	-3,80
Primarni deficit	-50,79	-1.44	-48,55	-1,45	-2,24	4,60
Otplata duga	42,85	1.22	48,19	1,44	-5,33	-11,07
Otplata glavnice rezidentima	15,54	0.44	15,84	0,47	-0,30	-1,91
Otplata glavnice nerezidentima	6,31	0.18	17,39	0,52	-11,08	-63,70
Otplata obaveza iz prethodnog perioda	21,00	0.60	14,96	0,45	6,04	40,42
Nedostajuća sredstva	-98,02	-2.79	-105,53	-3,16	7,51	-7,12
Finansiranje	98,02	2.79	105,53	3,16	-7,51	-7,12
Pozajmice i krediti iz domaćih izvora	27,99	0.80	17,23	0,52	10,75	62,41
Pozajmice i krediti iz inostranih izvora	38,34	1.09	59,83	1,79	-21,49	-35,91
Donacije	1,15	0.03	1,43	0,04	-0,29	-20,08
Prihodi od privatizacije i prodaje imovine	0,46	0.01	3,56	0,11	-3,10	-87,15
Povećanje/smanjenje depozita	30,09	0.86	23,48	0,70	6,61	28,16

Izvor: Ministarstvo finansija Crne Gore

Tabela 12

Budžet Crne Gore	I - III 2013		I - III 2012		Analitika	
	mil. €	% BDP	mil. €	% BDP	Razlika-mil. €	Odstupanje-%
Izvorni prihodi	218,47	6.21	192,76	5,77	25,71	13,34
Porezi	135,66	3.86	119,42	3,58	16,24	13,60
Porez na dohodak fizičkih lica	15,75	0.45	14,26	0,43	1,49	10,48
Porez na dobit pravnih lica	6,64	0.19	5,39	0,16	1,25	23,29
Porez na promet nepokretnosti	0,37	0.01	0,35	0,01	0,02	5,48
Porez na dodatu vrijednost	79,10	2.25	66,28	1,99	12,82	19,34
Akcize	28,60	0.81	24,73	0,74	3,87	15,64
Porez na međunarodnu trgovinu i transakcije	4,28	0.12	7,61	0,23	-3,33	-43,77
Ostali republički prihodi	0,92	0.03	0,80	0,02	0,11	13,98
Doprinosi	68,62	1.95	61,76	1,85	6,87	11,12
Doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje	40,25	1.14	36,57	1,10	3,67	10,05
Doprinosi za zdravstveno osiguranje	24,52	0.70	21,52	0,64	3,00	13,94
Doprinosi za osiguranje od nezaposlenosti	1,97	0.06	1,74	0,05	0,23	13,04
Ostali doprinosi	1,88	0.05	1,92	0,06	-0,04	-1,85
Takse	4,99	0.14	2,71	0,08	2,28	84,08
Naknade	3,46	0.10	2,37	0,07	1,08	45,54
Ostali prihodi	5,00	0.14	5,37	0,16	-0,37	-6,82
Primici od otplate kredita i sr. prenijeta iz preth. g	0,74	0.02	1,13	0,03	-0,39	-34,49
Izdaci	278,18	7.91	268,70	8,05	9,47	3,53
Tekuća budžetska potrošnja	271,61	7.72	262,04	7,85	9,57	3,65
Tekući izdaci	128,48	3.65	139,68	4,18	-11,20	-8,02
Bruto zarade i doprinosi na teret poslodavca	92,95	2.64	93,66	2,81	-0,71	-0,76
Ostala lična primanja	3,27	0.09	1,54	0,05	1,74	113,29
Rashodi za materijal i usluge	17,90	0.51	21,43	0,64	-3,54	-16,51
Tekuće održavanje	2,97	0.08	1,77	0,05	1,20	68,05
Kamate	3,37	0.10	7,95	0,24	-4,57	-57,54
Renta	1,82	0.05	1,16	0,03	0,66	56,92
Subvencije	4,32	0.12	10,83	0,32	-6,52	-60,15
Ostali izdaci	1,16	0.03	1,34	0,04	-0,18	-13,45
Kapitalni izdaci u tekućem budžetu	0,72	0.02	0,00	0,00	0,72	0,00
Transferi za socijalnu zaštitu	120,95	3.44	113,26	3,39	7,70	6,80
Prava iz oblasti socijalne zaštite	17,06	0.49	15,42	0,46	1,65	10,68
Sredstva za tehnološke viškove	3,49	0.10	4,87	0,15	-1,38	-28,36
Prava iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja	95,93	2.73	90,24	2,70	5,68	6,30
Ostala prava iz oblasti zdravstvene zaštite	2,84	0.08	1,72	0,05	1,12	64,97
Ostala prava iz oblasti zdravstvenog osiguranja	1,63	0.05	1,00	0,03	0,63	62,54
Transferi institucijama pojedinic NVO i javn. sekt	20,90	0.59	4,24	0,13	16,66	392,74
Kapitalni budžet	6,57	0.19	6,67	0,20	-0,10	-1,45
Pozajmice i krediti	0,68	0.02	0,45	0,01	0,22	49,25
Rezerve	0,60	0.02	4,41	0,13	-3,81	-
Otplata garancija	0,00	0.00	0,00	0,00	0,00	-
Suficit/ Deficit	-59,71	-1.70	-75,94	-2,28	16,23	-21,38
Primarni deficit	-56,33	-1.60	-67,99	-2,04	11,66	-17,15
Otplata duga	30,35	0.86	35,67	1,07	-5,32	-14,91
Otplata duga rezidentima	13,04	0.37	13,74	0,41	-0,70	-5,10
Otplata duga nerezidentima	6,31	0.18	17,39	0,52	-11,08	-63,70
Otplata obaveza iz prethodnog perioda	11,00	0.31	4,54	0,14	6,46	-
Nedostajuća sredstva	-90,06	-2.56	-111,61	-3,34	21,55	-19,31
Finansiranje	90,06	2.56	111,61	3,34	-21,55	-19,31
Pozajmice i krediti iz domaćih izvora	25,99	0.74	16,59	0,50	9,40	56,63
Pozajmice i krediti iz inostranih izvora	37,64	1.07	59,83	1,79	-22,19	-37,08
Donacije	0,95	0.03	0,98	0,03	-0,04	-3,63
Prihodi od privatizacije	0,06	0.00	0,39	0,01	-0,33	-85,05
Povećanje/smanjenje depozita	25,43	0.72	33,82	1,01	-8,39	-24,82

Izvor: Ministarstvo finansija Crne Gore

OČEKIVANE INVESTICIJE U PERIODU 2013- 2016.														
R.br	NAZIV PROJEKTA	Investitor	Oblik investicije			Godina zavrsetka projekta	U mil.eur					2017.	Investicije predviđene planskim dokumentima za pojedinačne lokalitete	
			Greenfield	Privatizacija	Javno-privatno partnerstvo		Ukupna vrijednost investicije	Uloženo do sada	2013.	2014.	2015.			2016.
TURIZAM														
1	Luštica bay resort	'Luštica Development" AD Podgorica			X	prva faza 2016	1100,00	20,00	projekcija za narednih 5 godina- 150,00				46 mil eura Izdana građ.dozvola za fazu C i D turističkog naselja Luštica Bay Tivat predrač.vrijednost: 10,39mil.€.	
2	Port of Montenegro (Marina u Tivtu, Regent hot and Resorts, Jadransko brodograd Bijela)	Adriatic Marinas	X				100,00	11,00	u 2013 - 24.4 mil eur; u 2014 - 17.4 mil eur				269-405 miliona eura	
3	Plavi horizonti	Qatari Diar		X		septembar 2014	250	42,00(uključena kupovina od 28,00)	projekcija za naredne 3 godine- 250,00				127 mil eura	
4	Hotel AS	Nega tours Montenegro		X			120	50	Savjet za privat i kapitalne projekte je prihvatio predlog Radne grupe za raskid Ugovora - Nedostajuća sreds. za završetak 70 mil eura. Prema najavama investitora, uz partnera ili kredit hotel bi trebao biti stavljen u funkciju u 2015. god				nema planskog dokumenta (detaljni plan)	
5	Kraljičina plaža Milocer	Adriatic properties			X		71,60	/	projekcija u naredne 2 godine- 30,00				nema planskog dokumenta (detaljni plan)	
6	Hotel Jadran Ulcinj	Star of Montenegro			X		45,00		projekcija u naredne 2 godine- 25,00				31 mil eura	
7	Kumbor	SOCAR			X	dan kada Nadzorni organ izda Potvrdu o završetku radova.	258,00	10.9 (uplata za zakup za 45 godina	Ugovor stupio na snagu 08.02.2013. Projekcija za naredne 4 godine: 2013-19.924, 2014-45.871; 2015-11.754; 2016-40.508				172 mil eura	
8	Hilton Podgorica	h. Crna Gora					44,00						31 mil eura	
9	Hotel Žabljak	Hotel M (HM) Durmitor		X			1,50						nemamo informaciju / UTU izdati po PUP-u	
10	Hotel Planinka, Žabljak	HTP Primorje		X			8,70						nemamo informaciju	
11	Hotel Cristal Palace Petrovac	HG Budvanska rivijera i EuroMix Budva			X		ukupno 14.55 prva faza 10,10						Nemamo planiranu vrijednost za predmetnu lokaciju (plan obuhvata više lokacija).	

R.br	NAZIV PROJEKTA	Investitor	Oblik investicije			U mil.eur					Investicije predviđene planskim dok. za pojedinačne lokalitete			
			Greenfield	Privatizacija	Javno-privatno partnerstvo	Godina završetka projekta	Ukupna vrijednost investicije	Uloženo do sada	2013.	2014.		2015.	2016.	2017.
12	Izgradnja golf terena u Tivtu sa pratećim turističkim sadržajima	Boka Group / LPGD			X (dugoročni zakup)	2021	115,7	Prema planu invest. komp "Montepranzo", u narednom 5. god. periodu plan je ulaganje u iznosu od 115 664 290 eura. Ugovor potpisan u oktobru 2012	8,2	14,0	35,9	34,48	23,1	
13	Kraljičina plaža - Dubovica	Pregovori sa prvorangiranim ponudzacem su u toku	X				202,0	/	27,4	41,7	50,1	5,4		
14	Kondo hotel sa depadansom u Petrovcu	Zetogradnja - Ljetopis DOO					8,6	Građevinska dozvola izdata 30.01.2012.						
15	Spa centar "Kraljičina plaža", Miločer	HTP "Miločer" DOO					5,2	Građevinska dozvola izdata 27.04.2012.						
16	Hotel "12 mjeseci" u Baru	"12 mjeseci"					3,4							
17	Rekonstrukcija hotela "Budva" u Budvi	"UNIPROM" DOO					3,0	građevinska dozvola 16.10.12.						
Investitor STAR OF MONTENEGRO je ovom ministarstvu podnio zahtjev za izdavanje građevinske dozvole za izgradnju hotelsko turističkog objekta u Ulciju 01.02.2013 godine i investitoru je donijet zaključak o obustavi postupka 29.03.2013.godine zbog naknade za opremanje građevinskog zemljišta – komunalija.														
INDUSTRIJA														
18	Investicije u „Tosčelik Nikšić	TOSYALI Group					35,0	1,0	5,5	6,5	8,4	8,3		

R.br	NAZIV PROJEKTA	Investitor	Oblik investicije			U mil.eur					Investicije predviđene planskim dokumentima za pojedinačne lokalitete			
			Greenfield	Privatizacija	Javno-privatno partnerstvo	Godina završetka projekta	Ukupna vrijednost investicije	Uloženo do sada	2013.	2014.		2015.	2016.	2017.
Energetika														
19	HVDC podmorski kabl Crna Gora - Italija	TERNA – Rete Elettrica Nazionale S.p.A.	X			2016	200,00 [1]							758 miliona
20	Izgradnja male hidroelektrane na vodotoku Bistrica-desna pritoka Lima	"Haider extrem energy" d.o.o. Podgorica	X			2013	24,0	14,4	9,6					nemamo informaciju
21	Izgradnja male hidroelektrane na vodotoku Bistrica	"Hydroenergija" d.o.o., Berane	X			2014	20,0	5,0	11,0	4,0				nemamo informaciju
22	Izgradnja male hidroelektrane na vodotoku Šekularska	"Hydroenergija" d.o.o., Berane	X			2014	8,0	2,0	4,0	1,5				nemamo informaciju
23	Izgradnja male hidroelektrane na vodotoku Babinopoljska	"Kroling" d.o.o., Danilovgrad	X			2014	9,0	3,0	4,0	2,0				nemamo informaciju
24	Izgradnja male hidroelektrane na vodotoku Bjelojevička	"Haider extrem energy" d.o.o. Podgorica	X			2013	15,0	7,0	8,0					nemamo informaciju
25	Izgradnja male hidroelektrane na vodotoku Crnja	"Dekar" d.o.o., Podgorica	X			2013	6,0	2,5	3,5					nemamo informaciju
26	Izgradnja male hidroelektrane na vodotoku Grlja	"ECG male hidroelektrane" d.o.o., Podgorica	x			2013	3,7	0,2	3,5					nemamo informaciju
27	Izgradnja male hidroelektrane na vodotoku Zaslavnica	"Bast" d.o.o., Nikšić	x			2013	2,4	0,1	2,3					nemamo informaciju
28	Izgradnja male hidroelektrane na vodotoku Trepačka Rijeka	Konyorcijum "Dekar-Hidro"	X			2014	17,8	4,0	8,5	5,3				nemamo informaciju

R.br	NAZIV PROJEKTA	Investitor	Oblik investicije			U mil.eur										Investicije predviđene planskim dokumentima za pojedinačne lokalitete
			Greenfield	Privatizacija	Javno-privatno partnerstvo	Godina završetka projekta	Ukupna vrijednost investicije	Uloženo do sada	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.			
40	Izgradnja saobraćajnice i mosta preko rijeke Tare u cilju povezivanja magistralnog puta Kolašin –Mateševo sa Jadranskom magistralom Podgorica – Bijelo Polje	Direkcija za saobraćaj				Projekat završen	2,9	Izdana upotrebna dozvola 10.04.2013.g.								
41	Rekonstrukcija objekata – regionalnog puta R-10 Slijepač Most – Pljevlja Opština Bijelo Polje	Direkcija za saobraćaj				Kraj 2013.g. U toku su radovi na dionici Pavino Polje-Kovren	3,9	Uplaćena avansna situacija 10% od ugovorene vrijednosti								Izdana građevinska dozvola za vrijednost investicije 3,9mil.€.

[1] Procijenjena vrijednost dijela projekta koji se realizuje u Crnoj Gori iznosi oko 200 mil Eur, dok ce se detalji po godinama znati krajem oktobra

[2] Oblik investiranja za Luku Bar bice izvjestan nakon završetka privatizacionog procesa AD Kontejnerski terminal i generalni tereti Bar